

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2018-2021

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jaroslav Svoboda

Profesní směřování osob s poruchou autistického spektra

Praha 2021

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Roman Vacho

BACHELOR / COMBINED (PART TIME) / STUDIES

2018-2021

BACHELOR THESIS

Jaroslav Svoboda

Career direction of people with autism spectrum

Prague 2021

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Mgr. Roman Vacho

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská/diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval(a) samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal(a), v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autorka(y)

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji za vedení mé práce, za odbornou pomoc a cenné rady Mgr. Romanovi Vacho

.....

Anotace

Bakalářská práce se zabývá poruchami autistického spektra včetně dětského autismu, atypického autismu a Aspergerova syndromu. Cílem práce je na základě studia sekundární literatury a pomocí praktického projektu zjistit, jaké jsou možnosti vzdělání osob s těmito poruchami a jak lze zvýšit jejich šance na uplatnění na otevřeném trhu práce.

Klíčová slova

Aspergerův syndrom, atypický autismus, individuální vzdělávací program, integrace, otevřený trh práce, pervazivní vývojová porucha, poruchy autistického spektra, rekvalifikace, strukturované učení

Annotation

This bachelor thesis focuses on disorders of autistic spectrum including childhood autism, atypical autism as well as Asperger syndrome. The aim of the work is to find out, on the basis of the study of the secondary literature and the practical project, what the possibilities of education of people with these disorders are and how their chances of employment in the open labour market can be increased.

Keywords

Asperger syndrom, atypical autism, autistic spectrum disorders, individual educational program, integration, open labour market, pervasive development disorders, retraining, structured learning

OBSAH

Úvod.....	8
Teoretická část.....	10
1 Poruchy autistického spektra.....	10
1.1 Vymezení pojmů, příčiny vzniku autismu.....	10
1.2 Stručný popis jednotlivých poruch autistického spektra.....	13
2 Edukace osob s poruchami autistického spektra.....	19
2.1 Raná péče.....	19
2.2 Školní vzdělávání.....	20
2.3 Edukace dospělých.....	26
3 Kariérové poradenství	28
4 Praktická část.....	34
4.1 Cíl empirického šetření.....	34
4.2 Charakteristika zařízení.....	35
4.3 Vlastní šetření.....	38
4.4 Závěry šetření	48
Závěr.....	51
Použitá literatura.....	53
Seznam internetových zdrojů.....	55
Seznam zkratk.....	56
Seznam příloh.....	57

ÚVOD

O poruchách autistického spektra (PAS) bylo napsaných hodně publikací, odvysílaných relací a natočených filmů. Přesto veřejnost, nejen laická, ale i odborná, není dostatečně informována o příznacích této poruchy a potížích, které takto postižení lidé mají. Často považují tuto diagnózu za jakousi módní záležitost pro děti s poruchami chování a jejich neschopné rodiče. Přítomnost PAS ovlivní fungování jedince v mnoha ohledech. Komunikační a sociální dovednosti jsou vždy závažně narušené, a proto i chování je odlišné a může přinášet v životě řadu komplikací v kontaktu s rodinou, s vrstevníky, při vzdělávání apod. Za padesát let oficiální existence poruch autistického spektra prošly názory na ně bouřlivým vývojem. Příčiny vzniku autismu sice doposud nebyly odhaleny a základní potíže přetrvávají po celý život, byl však zaznamenán pozitivní vývoj v porozumění příčinám problémů. Naštěstí je pryč doba, kdy odborníci označovali za hlavní viníky chladné rodiče, kteří nevěnovali dítěti láskyplnou pozornost, a proto se u něj projevil autismus. Bylo doporučováno rodičům dítě odebrat a předat do ústavní péče, aby se eliminoval jejich nežádoucí vliv na dítě. Avšak ani při změně péče potíže nevytizely.

Cílem práce je na základě poznatků z odborné literatury a realizovaného praktického projektu zjistit, jaké jsou možnosti edukace osob s poruchami autistického spektra, jaká je jejich profesní orientace a volba povolání s ohledem na jejich postižení a specifické zájmy. Zlepšit povědomí o poruchách autistického spektra a potížích, které takto postižení lidé mají a zdůraznit, že autismus není jen dětskou poruchou, ze které jedinec vyroste, ale projevy a potíže s ním spojené si nese dál do života. Osoby s poruchami autistického spektra mají větší omezení účastnit se života společnosti na stejné úrovni jako ostatní lidé vzhledem ke způsobu komunikace, získávání informací a zvláštním zájmům. Dílčím cílem bylo zjistit, jakým způsobem mohou andragogové přispět k lepšímu začlenění osob s poruchou autistického spektra mezi ostatní populaci a prokázat, že při jejich aktivním vzdělávání od dětství a vhodném výběru profese je začlenění na otevřený trh práce možné. Po podrobné instruktáži jsou autisté schopni odvést stejně kvalitní práci jako osoby intaktní. Obavy zaměstnavatelů ze zaměstnávání osob s

poruchami autistického spektra jsou odvozeny spíše z existujících mýtů a mylných představ než z přímé zkušenosti s těmito zaměstnanci.

Motivací pro toto téma jsou osobní zkušenosti autora. V šesti letech mu byl diagnostikován dětský autismus, později, po kontrolních vyšetřeních, diagnóza změněna na Aspergerův syndrom, resp. vysoce funkční autismus. Práce je teoreticko-empirická. Teoretická část má tři kapitoly a zabývá se dělením pervazivních vývojových poruch dle MKN-10, symptomy poruch a jejich změnami v průběhu vývoje v důsledku výchovně-vzdělávacího programu a pod vlivem sociálního prostředí, dále edukací lidí s poruchami autistického spektra, kariérovým poradenstvím a možnostmi uplatnění osob s PAS na trhu práce. Věnuje se především dětskému autismu, atypickému autismu a Aspergerovu syndromu. Cílem empirického šetření je zjistit, jaké profese preferují osoby s poruchami autistického spektra s ohledem na svoje schopnosti a zájmy. Autor se ve svém výzkumu zaměřil na pedagogické pracovníky základních a středních škol, vzdělávajících osoby s poruchami autistického spektra, na jejich názory a zkušenosti z práce s těmito žáky. Metodou šetření je kvantitativní výzkum formou dotazníkového šetření, na základě získaných dat jsou pak vyvozeny závěry výzkumu a navržená doporučení pro andragogy.

Teoretická část

1 Poruchy autistického spektra

1.1 Vymezení pojmů, příčiny vzniku autismu.

Poruchy autistického spektra patří mezi tzv. pervazivní vývojové poruchy. Dle MKN-10 mají pervazivní vývojové poruchy číslo F 84. Patří sem dětský autismus, Rettův syndrom, jiná dětská dezintegrační porucha, hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby, Aspergerův syndrom, jiné pervazivní vývojové poruchy a pervazivní vývojová porucha, NS. (MKN 10, 1992)

Poruchy autistického spektra se řadí mezi závažné poruchy dětského mentálního vývoje. Slovo pervazivní znamená vše pronikající a vyjadřuje fakt, že vývoj je narušen do hloubky v mnoha směrech. V důsledku porušení mozkových funkcí dítě nedokáže vyhodnocovat informace stejným způsobem jako děti stejné mentální úrovně. Vnímá a prožívá odlišným způsobem, a tudíž se i jinak chová. (Čadilová, 2007)

Britská psychiatrička Lorna Wing vymezila problematické oblasti, důležité pro diagnózu, a nazvala je „triádou narušení“. Je to sociální chování, verbální a neverbální komunikace a představitost.

Diagnostika je velmi obtížná, chování se v průběhu vývoje mění s postupujícím věkem, pod vlivem sociálního prostředí a v důsledku výchovně vzdělávacího programu. Důležité jsou také osobnostní charakteristiky člověka, jeho rozumové schopnosti a případná přítomnost jiné přidružené poruchy. (Čadilová, 2007)

Příčinou poruchy je, jak již bylo zmíněno výše, organické postižení mozku, jeho funkcí, které se projevuje např. opožděným vývojem řeči, poruchami komunikace, nezvládnutím emocí, zvláštními zájmy apod. Okolí vnímá takové dítě jako nevychované a dává rodičům patřičně pocítit jejich neschopnost.

Etiologie poruch autistického spektra není známá, uplatňuje se zřejmě vliv genetiky. Svědčí pro to i výskyt autismu v rodinách u sourozenců, jednovaječných a dvouvaječných dvojčat či předků. Nezanedbatelný je ale i vliv vnějšího prostředí, jako stále vyšší věk rodičů, infekční onemocnění matky během těhotenství, těžký průběh porodu a resuscitace novorozence. U malých dětí to může být těžký průběh dětské infekční nemoci, kdy je

zánětem postižen i mozek, jako např. spalničky či příušnice. Tolik diskutovaný vliv očkování v kojeneckém a batolecím věku na vznik autismu nebyl prokázán. Je tu pravděpodobně jen časová souvislost. Základní očkování je ukončeno do dvou let věku dítěte a mezi druhým a třetím rokem bývá diagnostikován i autismus.

Autismus, autistický znamená obrácený sám do sebe, netečný, lhostejný (z řec. autos- sám). Není to přesné označení, poruchy lépe vystihuje slovo pervazivní, vše pronikající. Hluboko v člověku je něco, co postihuje celou jeho osobnost. Postižený nerozumí dění ve svém okolí, nemá rád změny, vytváří si neměnné stereotypy a vzorce chování. Autismus je častější u chlapců než u dívek v poměru 4-5: 1. (Hrdlička, Komárek, 2004)

Pro stanovení diagnózy autismu je nutná série vyšetření, kromě psychologického a psychiatrického také neurologické a laboratorní, aby byla vyloučená další závažná genetická porucha. Pokud je u pacienta podezření na autismus, je důležitá včasná a podrobná diagnostika, aby mohla být co nejdříve zahájena intenzivní behaviorální terapie, ideálně ještě před třetím rokem věku. Od včasné terapie se očekává, že dojde ke zlepšení řeči a zlepšení chování.

Dalším terapeutickým postupem je psychoterapie a speciálně – pedagogická intervence.

Farmakologická terapie bývá zahájena u přidružených nemocí, které se někdy s autismem pojí, jako např. epilepsie, neklid, úzkost, deprese, špatně zvladatelný vztek aj.

Rodiče se nejčastěji svěřují dětskému lékaři, že jejich dítě se vyvíjí jinak, než by očekávali, nemluví dost, nechodí včas apod. Někteří rodiče naopak mohou problém ve vývoji dítěte přehlédnout, když nemají srovnání se starším sourozencem či s dětmi stejného věku z okolí.

Praktičtí dětské lékaři provádějí od roku 2016/2017 v rámci preventivních prohlídek orientační vyšetření na autismus formou dotazníku pro rodiče batolat v osmnácti měsících věku. Dotazník má dvacet otázek týkajících se komunikace, sociální interakce a chování. Je jednoduchý, vyhodnocují se odpovědi ANO/NE. (viz příloha č. 1)

V případě neurčitého výsledku orientačního vyšetření se doporučuje

opakování dotazníkového šetření ve dvou letech. Pokud je i po půl roce výsledek stejný, doporučuje se podrobné vyšetření u specialistů.

V pubertě potíže s chováním ustupují do pozadí, přetrvávají však obtíže v komunikaci. Proto dochází ke změně v preventivních prohlídkách u dětí do třinácti let. Jsou vypuštěny dotazy na volbu povolání, o kterém děti v tomto věku většinou ještě neuvažují. Místo toho nově, od ledna 2021 pediatři provádí orientační vyšetření zaměřené na komunikaci.

Zdá se, že autismus se vyskytuje častěji, než se původně předpokládalo. Je určité přesnější diagnostika, a pravděpodobně se víc myslí na autismus při anomálii v komunikaci jedince, v sociálních vztazích nebo při jeho zvláštních zájmech. Prostřednictvím sdělovacích prostředků, které stále častěji o autismu mluví v souvislosti s různými charitativními aktivitami, se o autismu dozvídá stále víc lidí.

Lidé s tzv. lehčí formou autismu se vůbec nemusí lišit od běžné populace. Vypadají normálně, jen se někdy chovají zvláště a komunikace bývá také jiná. Mohou se proto stát terčem posměchu a šikany. Neznalost problematiky pacienta vede k jeho odsouzení okolím, a někdy i širší rodinou. Naopak, těžší poruchy, které jsou již na první pohled viditelné, vyvolávají u většinové populace účast a ochotu pomáhat.

Podle Patricie Howlin *„lidé s autismem či Aspergerovým syndromem mohou dosáhnout v životě extrémně rozdílných výsledků. Někteří stráví celý život ve speciálních školách a pobytových zařízeních s jinými lidmi s autismem. Další mohou vystudovat univerzitu, najít si práci, a dokonce se oženit či vdát. Vrozené kognitivní a jazykové dovednosti jsou nejdůležitější faktory, které ovlivňují dosažení nezávislosti. Tyto dovednosti samy o sobě však nestačí, je třeba optimalizovat potenciální schopnosti, minimalizovat deficity v komunikaci a v sociální oblasti, zredukovat negativní dopady rituálního chování a plně využít obsedantní zájmy a zvláštní schopnosti postiženého“.* (Howlin, 2005, s. 259)

1.2 Stručný popis jednotlivých poruch autistického spektra

Dětský autismus (F84.0)

„Dětský autismus tvoří jádro poruch autistického spektra (hlavně z pohledu historického). Stupeň závažnosti poruch bývá různý, od mírné formy (málo mírných symptomů) až po těžkou (velké množství závažných symptomů). Problémy se musí projevit v každé části diagnostické triády. Kromě poruch v klíčových oblastech sociální interakce, komunikace a představitivosti mohou lidé s autismem trpět dalšími dysfunkcemi, které se projevují navenek odlišným, abnormním až bizarním chováním. Typická je značná variabilita symptomů. Porucha se diagnostikuje bez ohledu na přítomnost či nepřítomnost jakékoli jiné přidružené poruchy. Specifický projev deficitů charakteristických pro autismus se mění s věkem dětí. Syndrom lze diagnostikovat v každé věkové skupině.“ (Thorová, 2006, s. 177)

Dětský autismus vzniká v raném dětství. Někdy je poznatelný již u kojenců, kdy dítě nereaguje na rodiče úsměvem, nesleduje matku očima, nebrouká si, nehraje hru na schovávanou s plenkou, nehraje s rodiči hru „paci-paci“. Většinou je však diagnostikován kolem druhého roku dítěte. Rodiče upozorňují, že dítě se chová odlišně než jeho vrstevníci. Vypadá jako hluché, nereaguje na pokyny, nevyhledává oční kontakt s blízkými, neusmívá se, nepřitulí se k nejbližší osobě, k matce, je osamoceno. Vývoj řeči bývá opožděn, intelekt může, ale nemusí být narušen.

Pro praxi je důležité dělení dětského autismu na vysoce funkční, středně funkční a nízko funkční.

Termín **vysoce funkční autismus** označuje autistické jedince bez přítomnosti mentální retardace (tedy s IQ minimálně 70) a s existencí komunikativní řeči, tedy osoby s lehčí formou postižení. Poměr vysoce funkčních autistů ve skupině dětských autistů se udává v rozmezí 11-34 %.

Středně funkční autismus zahrnuje jedince s lehkou nebo středně těžkou mentální retardací, kde je již více patrné narušení komunikativní řeči a v klinickém obraze přibývá stereotypií.

Nízko funkční autismus je popisován u nejvíce mentálně retardovaných dětí (těžká a hluboká mentální retardace), které nemají rozvinutou použitelnou řeč, velmi málo navazují jakýkoli kontakt a v symptomatice převládají stereotypní, repetitivní příznaky. (Hrdlička, Komárek, 2004)

Atypický autismus (F84.1)

Atypický autismus může být atypický tím, že se objevuje později než dětský autismus, nebo tím, že nejsou vyznačeny všechny znaky narušení. Některý znak může chybět.

Dítě splňuje jen částečně diagnostická kritéria daná pro dětský autismus. Avšak řada specifických sociálních, emocionálních a behaviorálních symptomů, které najdeme, se shodují s potížemi, které mají lidé s autismem. Podle Thorové lze říct, že atypický autismus je zastřešujícím termínem pro část osob, na které by se hodil vágní diagnostický výrok autistické rysy či sklony (Thorová, 2006).

„Celkově lze říci, že pouze část dětí s atypickým autismem má některé oblasti vývoje narušeny méně než děti s klasickým autismem. Může se jednat o lepší sociální či komunikační dovednosti nebo chybí stereotypní zájmy. Vývoj dílčích dovedností je u těchto dětí značně nerovnoměrný. Z hlediska náročnosti péče a potřeby intervence se atypický autismus neliší od dětského autismu“. (Thorová, 2006, s. 184).

Aspergerův syndrom (F84.5)

Aspergerův syndrom bývá někdy nazýván jako projevy sociální dyslexie. *„Jedná se o velmi různorodý syndrom, jehož symptomatika plynule přechází do normy. Je obtížné, ne-li nemožné u určité hraniční skupiny odlišit, zda se jedná o Aspergerův syndrom nebo jen o sociální neobratnost spojenou například s více vyhraněnými zájmy a výraznějšími rysy osobnosti“.* (Thorová, 2006, s. 185).

Aspergerův syndrom nemá narušený intelekt, IQ je normální nebo vysoké, není opožděn vývoj řeči. Bývá bohatá slovní zásoba, ale postižený může mít potíže s porozuměním složitějších instrukcí. To se obvykle s věkem zlepšuje. Lidé takto postižení mají problémy s navazováním přiměřených vztahů s lidmi, obtížně chápou mimoslovní komunikaci, mimika i gestika bývají značně omezené. Někdy negativně reagují na změny, lpí na rituálech, vyznačují se nestandardními zájmy (znají zpaměti jízdni řády dopravních prostředků včetně všech přípojí a výluk, názvy léků a jejich složení apod.).

Způsob uvažování a logika bývají někdy velmi zvláštní, jako by chyběl zdravý selský rozum. To způsobuje, že jsou většinou zařazováni mezi podivíny, osoby mentálně retardované, ale také geniální. Výrazné potíže se mohou projevovat v oblasti motorických schopností (nešikovnost v tělesné výchově, v kolektivních sportech), v grafomotorice (nečitelné písmo, špatné držení tužky), v matematice, v logickém a abstraktním uvažování. Mají sklon k sebepodhodnocování. Častým doprovodným jevem je porucha aktivity (hyperaktivita a hypoaktivita) a poruchy pozornosti. Někteří lidé s Aspergerovým syndromem nemají výrazné problémy s chováním a pokud si najdou vhodné zaměstnání a životního partnera, mohou vést zcela běžný život. (Čadilová, 2007)

Stanovení diagnózy v dospělosti

Poruchy autistického spektra se řadí k dětským vývojovým poruchám, proto je vyšetření v dospělém věku obtížné. Pokud to je možné, dostaví se dospělý do ordinace s rodičem, který popíše, jak se choval jedinec v dětství, jaké měl zájmy, problémy. Dospělý člověk sám mluví o svých současných problémech. Někdy je symptomatika natolik výrazná, že diagnóza není obtížná ani v dospělém věku. Po stanovení diagnózy se dospělému s PAS obvykle uleví, pochopí, kde má své limity a nesnaží se přizpůsobovat ostatním nebo se obviňovat, že něco nezvládá tak jako oni.

Stejně jako u dětí s autismem, rozlišujeme **nízko funkční a vysoce funkční Aspergerův syndrom**. „*Vývojem se dítě a jeho schopnost fungování v běžném prostředí mění, roli sehrává i správný pedagogický a výchovný přístup. V raném dětství je obtížné stanovit, k jaké kategorii bude mít dítě v dospělosti blíž. Vysoce funkční Aspergerův syndrom přináší lepší prognózu do budoucna.*“ (Thorová, 2006, s. 191)

Lidé s Aspergerovým syndromem mohou být nadáni téměř ve všech oblastech. Jsou mezi nimi rychločtenáři, lidé s vynikajícím matematickým a logickým uvažováním, šachisté, účetní, malíři, spisovatelé, básníci, vynikající hudebníci. Zda se lidé s Aspergerovým syndromem zapojí v dospělosti do běžného života, záleží na míře symptomatiky poruchy, celkové adaptabilitě, podpoře a speciální péči, které se jim dostává v dětství.

„Někteří lidé s Aspergerovým syndromem vedou zcela samostatný život, jen je lze považovat za poněkud nepraktické, podivínské anebo introvertní. Najdou si a udrží

zaměstnání, někteří se ožení, mají děti. U lidí s AS a nadprůměrným intelektem bývá jejich těžký sociální deficit přisuzován dani placené za genialitu. Řada z nich se v životě dostává do problémů díky naivitě, nepraktičnosti, neschopnosti vžít se do myšlení druhých lidí a pojímat situace v širším kontextu. Praktické vedení domácnosti často zcela přenechávají na členech rodiny, v tomto ohledu zdatnějších. Mnoho lidí s Aspergerovým syndromem však selhává zcela, mohou se přidat i jiné psychiatrické obtíže. Na trhu práce nemají šance obstát, samostatného bydlení a obstarávání základních potřeb nejsou schopni. Jediným možným řešením je určitá forma podporovaného zaměstnání a chráněná forma bydlení.“ (Thorová, 2006, s. 193)

Jiná dětská dezintegrační porucha (F84.3)

Jiná dětská dezintegrační porucha byla popsána poprvé v roce 1908 speciálním pedagogem Theodorem Hellerem. Po období normálního vývoje, které trvá u dezintegrační poruchy minimálně dva roky, nastává z neznámé příčiny regres v dosud nabytých schopnostech. Zhoršení stavu může být náhlé nebo pozvolné. Nejčastěji se objevuje mezi třetím a čtvrtým rokem. Po období stagnace může, ale také nemusí, nastat opětovné zlepšování dovedností. První symptomy u dezintegrační poruchy nastupují později, než u autismu a ztráta dovedností je více markantní. (Thorová, 2006)

Jiné pervazivní vývojové poruchy (F84.8).

Do této skupiny patří děti, jejichž kvalita komunikace, sociální interakce i hry je narušena, ale ne do míry, která by odpovídala diagnóze autismu nebo atypickému autismu. Jednotlivé symptomy mohou být totožné s chováním dětí s autismem, ale nikdy se nevyskytují v dané kategorii ve větším množství. Zároveň některé dílčí schopnosti v triádě odpovídají či se blíží normě. Symptomatika je různorodá. Děti mají poruchu pozornosti, motorické koordinace a vnímání. Bývá narušena oblast představivosti. Typická je malá schopnost rozeznávat mezi fantazií a realitou a vyhraněný zájem o určité téma. Některé symptomy jsou stejné jako u dětí s poruchou autistického spektra. Z hlediska pedagogického přístupu se doporučuje stejná metodika jako u dětí s poruchou autistického spektra. V raném a předškolním věku, kdy předpokládáme, že klinický obraz ještě není plně krystalizován, lze využít diagnózu **pervazivní vývojové poruchy nespecifikované (F84.9)** a nadále dítě diagnosticky sledovat. (Thorová, 2006)

Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby (F84.4).

Pro tuto poruchu je typická těžká motorická hyperaktivita, trvalý motorický neklid, obtíž zůstat sedět. Opakují se stereotypní vzorce chování a činností, často opakované motorické manýry, sebepoškozování. IQ je nižší než 50. Není sociální narušení autistického typu, porucha nesplňuje diagnostická kritéria pro autismus. (Thorová. 2006)

Rettův syndrom (F84.2)

Do této skupiny řadíme ještě Rettův syndrom, který je doprovázený těžkým neurologickým postižením. Za poruchu je odpovědný gen na raménku chromozomu X. Tento syndrom **v klasické podobě postihuje pouze dívky**, u chlapců stejná mutace genu způsobí natolik těžkou encefalopatii (nemají druhý nenarušený chromozom X), že plod nebo novorozenec nepřežije. Bylo však referováno i několik ojedinělých případů **netypických variant Rettova syndromu u chlapců** s vážnější manifestací symptomů, s časnějším začátkem a s těžkým kognitivním deficitem. Od roku 2001 se diagnostikuje Rettův syndrom na základě genetického laboratorního vyšetření i v České republice. (Thorová, 2006)

Velkým zdrojem problémů u lidí s poruchami autistického spektra mohou být abstraktní pojmy. Nerozumí nadsázce a ironii, vyvolávají v nich zmatek. Neobvyklý způsob projevu vede k tomu, že se s nimi nikdo nebaví. Nedokážou se účastnit běžné konverzace, nejsou schopni naslouchat názorům druhých lidí nebo si jen tak popovídat. To platí pro všechny typy autismu, ale u těžších forem víc. Když mluví, tak jen o svých zájmech, mluví a mluví, bez ohledu na posluchače. Nevnímají náznaky okolí, že jsou již nudní. Rádi by navázali přátelství, ale nevědí jak. Často se o to snaží nevhodným způsobem, tzv. provokují. Dost dobře ani netuší, co to přátelství je. Myslí si, že přítel je ten, kdo se na ně usmívá. Nejsou schopni porozumět, co se děje v mysli jiných lidí. Jsou důvěřiví a mohou se stát terčem podvodníků. Tito lidé jsou pravdomluvní, čestní, nikdy nepodvádí. Nejsou toho schopni. Není autista jako autista. Jsou mezi nimi introverti i extroverti, formální, mluvící učeně, pořádní, kteří mají všechno srovnané, ale také nepořádní. Pro úspěšné zvládnutí jakékoli práce je nutné přesné zadání. Autisté mají

potíže s krátkodobou pamětí, proto je potřeba instrukce zopakovat a nespolehat se na to, že je jednou už slyšeli. Mají však velmi dobrou paměť dlouhodobou, a také zrakovou a sluchovou. Informace musí zpracovat a uložit do mozku, a když je potřebují, vytáhnou je jako z hard disku počítače. Vzdělávání musí být přizpůsobeno jejich postižení.

„Ve společnosti bohužel také přezívá názor, že za jakýkoliv problém v chování může špatná výchova rodičů. Nevhodné projevy dítěte na veřejnosti vedou k poznámkám a „dobrým radám“, které rodiče, zvláště matky, zraňují. Situace zhoršuje i fakt, že autistické postižení není viditelné.“ (Hrdlička, Komárek, 2004, s. 181)

Rodiče se jen těžko smiřují s postižením svého dítěte. Chtěli by, aby jejich dítě bylo co nejvíc normální. Roli hraje i strach z budoucnosti, z blízké, co se dozví ve škole, i vzdálené, co bude s dítětem, až se o ně nebudou moci starat.

„Postižení s autismem jsou jiní a mají právo být jiní a naším úkolem není je přetvářet k našemu obrazu, ale naučit je žít s jejich postižením a snažit se hledat vzájemné porozumění mezi naším a jejich světem. Je zase na odbornících, aby rodičům postiženého dítěte vysvětlili, že být jiný, neznamená být horší. Jejich dítě se bude vyvíjet jinak než čekali, ale to neznamená, že autismus je rozsudek smrti. I člověk s autismem může prožít šťastný život, neobejde se však bez našeho pochopení a naší pomoci.“ (Hrdlička, Komárek, 2004, s. 182, 183)

2 Edukace osob s poruchami autistického spektra

Právo na vzdělání patří podle Listiny základních práv a svobod mezi základní práva občanů.

Již J. A. Komenský zdůrazňoval nutnost vzdělávat všechny děti bez ohledu na typ postižení. Komenský aplikoval na edukaci žáků pedagogické principy, které jsou funkční i v dnešní době (princip individuálního přístupu, přiměřenosti, názornosti a konkrétnosti). Zdůrazňoval, že to, co se děje ve škole, musí být přiměřené dětskému chápání a schopnostem. Je třeba postupovat od věcí známých k neznámým, od jednodušších k složitějším. Vyučování má být názorné. Učivo by mělo na sebe navazovat a je nutné jej soustavně opakovat. Učitel by měl vycházet z věkových a individuálních schopností dětí.

Také děti s poruchami autistického spektra jsou různé, každé dítě s touto poruchou je jiné a v celé řadě projevů se děti s PAS od sebe liší. *„Rozdíly jsou v mentální úrovni, v různé míře autistických symptomů, v rozdílných percepčních schopnostech, v odlišné schopnosti koncentrace, komunikace, v osobnostních charakteristikách, v míře problémového chování a aktivity, v sociálních dovednostech.“* (Thorová, 2006, s. 383) Projevy v rámci diagnóz jsou rozličné. Proto je velmi důležitý individuální přístup. Je třeba, aby psycholog nebo pedagog zjistil úroveň schopností dítěte či dospělého s PAS a následně zvolil vhodný typ vzdělávání.

Pouhé zjištění, že dítě trpí autismem, ještě neřeší jeho problémy. Musí se často změnit přístup k dítěti, organizace třídy, práce a podobně.

2.1 Raná péče

Ranou péčí rozumíme systém služeb a programů poskytovaných dětem a jejich rodinám s cílem zmírnit následky postižení a poskytnout dítěti možnosti sociální integrace. Služby rané péče mají být poskytovány tak, aby zvyšovaly vývojovou úroveň dítěte v oblastech, které jsou postižením ohroženy. Je žádoucí, aby byla dostupná včas a pro všechny děti, které ji potřebují. Těžiště práce spočívá jednak v poradenství rodičům, jednak v podpoře dítěte. Pedagogické poradenství se poskytuje dětem a jejich rodičům prostřednictvím speciálně pedagogických center (SPC) zřizovaných při speciálních mateřských školách a speciálních školách.

Cílem je snížit věk pro stanovení diagnózy u dětí s jednoznačně vyjádřeným autismem na 18-24 měsíců a zahájit co nejdříve speciálně pedagogickou péči, odpovědět rodičům na otázky týkající se přístupu k dítěti, pohovořit o možnostech rozvoje, pomoci s dílčími nácviky, jako je zlepšení komunikace, motoriky, očního kontaktu, spolupráce. Do rodiny by měl pravidelně docházet terapeut. (Thorová, 2006)

Předškolní vzdělávání

Mateřské školy a speciální mateřské školy

Program pro dítě s poruchou autistického spektra je tak náročný, že i ve speciálních školách je potřebný asistent pedagoga. Některé děti mohou navštěvovat speciální mateřskou školu, pro jiné je ale speciální školka nedostupná, mají jen mírnou formu autismu či Aspergerova syndromu. Zde se uvažuje o integraci do běžné mateřské školy. Aby byla integrace úspěšná, je zapotřebí dostatečné personální posílení školky. Školka musí požádat na krajském úřadě o navýšení financí na asistenta pedagoga a asistenta přijme. Učitelé absolvují odborné školení zaměřené na výchovu a vzdělávání dětí s autismem. Do školky dochází poradenský pracovník, který pro dítě vypracuje individuální vzdělávací program, pomáhá učitelům s jeho zavedením a řeší specifické problémy. (Thorová, 2006)

2.2 Školní vzdělávání

Podle míry postižení mohou být žáci vzděláváni v běžných základních školách nebo ve speciálních školách. Speciální školy jsou vhodné zejména u těžkých PAS či v kombinaci s jinými poruchami.

Základní školy a speciální školy

Při speciálních školách nebo základních školách vznikají **speciální třídy se strukturovaným programem**. Vzdělávací program je přizpůsoben specifickým handicapu, děti se učí podle svých schopností. Výhodou speciálních programů je ryze individuální přístup a zkušenosti pedagogického personálu. Poptávka pro umístění ve třídách je často mnohem vyšší než nabídka. Proto mnohé děti s autismem navštěvují speciální třídy, které nejsou zaměřené na výuku dětí s autismem. Jsou to například třídy

pro děti s mentální retardací, s poruchami chování, s vývojovými poruchami učení apod. Výhodou bývá menší počet žáků ve třídě a speciální pedagog. (Thorová, 2006)

Vzdělávání na základních školách je rozděleno do dvou stupňů.

Primární vzdělávání (první stupeň základní školy).

Na prvním stupni ZŠ jsou děti spolu ve třídě většinou po dobu několika let. Hodiny probíhají ve stejné třídě a učitelé se mění jen zřídka. Učitelé a rodiče se většinou dobře znají. Obvykle se učitelé naučí tolerovat některé výstřelky chování. Spolužáci se většinou naučí přijmout zvláštní dítě. V takovém prostředí je možné zabránit šikaně, posměchu a týrání dítěte s autismem.

Sekundární vzdělávání (druhý stupeň základní školy)

Na druhém stupni základních škol se vzdělávání liší od prvního stupně, a to může přinést postiženým další problémy. Sekundární školy jsou obvykle velké a více členěné. Předměty a učitelé se mění každou hodinu. Většina učitelů své žáky pořádně nezná a není obeznámena s jejich problémy. Při větším počtu žáků je obtížné zabránit tomu, aby bylo dítě s autismem šikanováno.

Nevyrovnaný vývojový profil žáků s autismem přináší učiteli další problémy a práci navíc. Jak je možné, že vynikající matematik si nedokáže zavázat tkaničku u boty, není schopen si na hodiny přinést správnou učebnici, má potíže s porozuměním slovních pokynů, nespolupracuje s ostatními? Rušivé chování není bráno jako důsledek vrozeného postižení, ale jako úmyslné zlobení, či dokonce ohrožování autority učitele. (Howlin, 2005)

Postižený autismem je extrémně závislý na stereotypních rituálech. Během školní docházky se však musí naučit tolerovat celou řadu změn. Často to není ani změna sama, ale nepředvídatelnost změny, co postiženého rozruší. Pro postiženého s autismem jsou změny noční můrou. Klíčovým prvkem je příprava na změnu. Vyrovnat se s různými změnami v rozvrhu pomáhají dětem vizuální pomůcky (Howlin, 2005).

Integrace dítěte s PAS do běžné třídy.

Integrace do běžné třídy se nehodí pro všechny děti, u některých je volba integračního přístupu jednoznačná, u jiných prostředí běžné třídy není vhodnou variantou. Aby byla

integrace úspěšná, musí být dítě schopné navázat osobní kontakt a alespoň částečně spolupracovat a funkčně komunikovat. Intelekt by měl být vyšší než 80 bodů a extrémní emoční reakce a problémové chování by mělo být minimální. Důležitá je i spolupráce rodiny, její motivovanost a osobní nasazení k integraci. Nezanedbatelnou roli hraje i kvalita zařízení, jeho dostupnost a osobnost učitele. (Thorová, 2006)

Nevýhodou integračního postupu je absence speciálně pedagogického vzdělání učitele. Většina dětí v běžné základní škole se bez asistenta pedagoga neobejde. Důležitá je prevence šikany a informovanost rodičů spolužáků. Šikanování dětí s poruchou autistického spektra je ve školách poměrně časté. Spolužáci využívají sociální naivity dětí s PAS ke svému obveselování, trápí je podněty, o kterých ví, že děti nesnáší, nebo je pobízí k nevhodnému chování. Integraci do běžné školy je potřeba konzultovat s poradenským pracovníkem, který má dítě v dlouhodobé péči. (Thorová, 2006)

Vzdělávání na středních školách

Terciární vzdělávání.

Děti s poruchami autistického spektra navštěvují prakticky všechny typy středních škol. Některé potřebují asistenta. Stejně jako u základních škol je velmi důležitá informovanost pedagogických pracovníků a ředitele školy a součinnost s poradenským pracovištěm. Předpokladem studia na střední škole jsou rozumové schopnosti, které umožní žákovi alespoň částečné osvojení učiva. Výhodou integrace do běžné školy je její lepší dostupnost, odbourání izolace, kontakt se zdravými vrstevníky, náročnější prostředí, které víc odpovídá běžným podmínkám. V případě přítomnosti asistenta při výuce je možnost velmi individuálního přístupu a nácviku v běžném prostředí i omezení šikany. Rodiče mohou mít rovněž lepší pocit, že se o integraci pokusili.

Nevýhodou je, že chybí ochranné prostředí. Jsou méně uspokojeny specifické potřeby dítěte. Dítě se srovnává se spolužáky, podhodnocuje se, nezažívá úspěch. V běžné třídě je vyšší zátěž, vyšší stres a úzkost, víc problémového chování. Z toho vyplývá i možný tlak rodičů ostatních dětí na odchod dítěte ze školy, nebezpečí šikany ze strany spolužáků. Většinou chybí vzdělání učitele ve speciální pedagogice a zkušenosti s výukou dětí s PAS. Pro rodiče to znamená vyšší emoční zátěž, musí jednat s lidmi a zařízeními, která nejsou vždy na děti se specifickými potřebami zvyklá. (Thorová, 2006)

Individuální vzdělávací plán (IVP)

Žáci s PAS integrovaní do běžné třídy musí mít vypracovaný IVP. Vzdělávání žáka podle IVP povoluje ředitel školy na základě žádosti zákonných zástupců žáka, podpořené písemným vyjádřením poradenského zařízení. V průběhu tvorby IVP je nutná spolupráce všech pedagogů, pracovníka poradenského zařízení a rodičů žáka. Obsah a náležitosti IVP jsou vymezeny vyhláškou MŠMT č.73/2005 Sb., § 6.

Měl by obsahovat:

Název školy

Název školního vzdělávacího programu

Údaje o žákovi (jméno a příjmení, datum narození, třída, obor vzdělávání)

Jméno třídní učitelky/učitele

Informace o vyšetření žáka v poradenském pracovišti a popis jeho postižení (místo a datum vyšetření, platnost posudku,

diagnóza speciálního pedagoga (např. dětský autismus vysoce funkční),

pedagogická diagnóza učitele (např. žák snaživý, pomalý, nutné respektovat individuální tempo...),

popis přístupů uplatňovaných ve vzdělávání v konkrétním vyučovacím předmětu,

cíle výuky,

časové a obsahové rozvržení výuky,

metody výuky,

způsob hodnocení,

další doporučené pedagogické přístupy,

kompensační pomůcky,

popis spoluúčasti žáka na vzdělávání,

popis spolupráce zákonných zástupců,

jméno pracovníka poradenského zařízení spolupracujícího se školou,

jména pracovníků školy, kteří se podíleli na vypracování IVP,

vyjádření a souhlas zákonných zástupců.

Po vypracování IVP musí být žák s plánem seznámen a musí jej podepsat, u nezletilého žáka též zákonný zástupce. Plnění plánu sleduje a vyhodnocuje poradenské zařízení. (Velflová: In Kratochvílová, 2012)

Strukturované učení.

Nejlepší výsledky přináší strukturované vzdělávací programy, kombinace různých behaviorálních technik a využívání vizualizovaných informací, spíše než verbálních instrukcí (Thorová, 2006).

„Strukturalizace znamená vnesení jasných pravidel, zprůhlednění posloupnosti činností a jednoznačné uspořádání prostředí, ve kterém se člověk s PAS pohybuje. Tento specifický přístup alespoň částečně kompenzuje komplikovaný handicap, jakým porucha autistického spektra bezesporu je. Místo zmatku a nejistoty nastoupí logičnost, řád, pocit bezpečí, který umožňuje akceptovat nové úkoly, učit se a lépe snášet události, které jsou nepředvídatelné.“ (Thorová, 2006, s. 384)

Strukturované učení je strategie, která byla vyvinuta speciálně pro vzdělávání dětí s autismem ve školních zařízeních, ale lze ji využít i u jiných handicapů. Napomáhá dětem porozumět tomu, co se od nich očekává a jak se vyrovnat s handicapem. Učení je navrženo tak, aby minimalizovalo problémy s chováním tím, že vytvoří prostředí, které je pro děti srozumitelné a v němž jsou úspěšné. (Mesibov, Schopler a Hearsey: In Schopler, Mesibov, 1997)

Při edukaci se uplatňují **základní principy strukturovaného učení: individualizace, strukturalizace a vizualizace.**

Úkolem učitele je podporovat jedinečnost a rozvíjet u žáka jeho individuální schopnosti. Učitel hledá metody, které jsou pro žáka nejvhodnější.

Strukturalizace znamená rozčlenění činností na jednotlivé operace (kroky), které se s dítětem postupně nacvičují a vedou k osvojení činnosti. Celý výukový systém, včetně uspořádání třídy, má poskytovat dítěti s autismem vizuální klíč a napomáhat pochopení situace. Místo, kde pracuje, má být jasně odlišeno od místa pro hraní a odpočinek. Místo pro individuální výuku má být odděleno od místa pro skupinovou výuku a podobně.

Struktura prostoru slouží k vymezení místa pro činnost, práci a učení. Prostředí se přizpůsobuje dítěti tak, aby vyhovovalo jeho kognitivnímu stylu, nedostatečné koncentraci, percepčním a komunikačním potížím, problémům s časovou a prostorovou orientací.

Úprava prostředí může být částečná při integraci dítěte, nebo úplná ve speciální třídě. Dítě se v prostředí cítí bezpečně a je schopné se učit. Zároveň klesá pravděpodobnost výskytu nežádoucího chování. (Thorová, 2006)

Pracovní místo také může být rozděleno na tři části, například vlevo úkoly ke splnění, uprostřed plněné úkoly a vpravo hotové úkoly nebo může dítě hotové úkoly odkládat do připravené krabice u pracovního stolu.

Struktura času a činnosti odpovídá na otázku co budu dělat, kdy to budu dělat a jak dlouho to budu dělat.

Strukturování je opatření, kterým usnadňujeme žákovi orientaci v časovém harmonogramu výuky. Rozvrh hodin by měl být pevně stanoven. Usnadňuje adaptaci na školní prostředí, orientaci v čase, prostoru i plánovaných činnostech. Pomáhá žákovi uvědomit si princip posloupnosti, se kterým pracuje v mnoha předmětech. Podporuje jeho samostatnost. Strukturalizace výuky spočívá ve využívání vizuálních pomůcek a dalších postupů usnadňujících žákovi orientaci v programu dne, v požadavcích, které jsou na něho kladeny, i v prostorách školy. Aktivita pro žáka je vhodné uspořádat tak, aby věděl, jaká bude posloupnost jednotlivých dílčích úkonů. Problémem může být nestrukturovaný volný čas, jako přestávky ve škole. Pro děti s autismem mohou být stresující.

„Autismus, Aspergerův syndrom a jiné příbuzné poruchy jsou medicínské poruchy, které vyžadují dlouhodobé intervence, asistenci a vzdělávání, které musí zajistit učitelé, ať už speciální pedagogové či nikoliv. Potřeba spolupráce „lidí medicíny“ a „lidí školy“ je v této oblasti zcela nevyhnutelná.“ (Gillberg a Peeters, 1998, s. 59)

„Pro velkou většinu dětí s vysoce funkčním autismem nebo Aspergerovým syndromem závisí jejich šance prožít plný a nezávislý život často na tom, jaké se jim podaří získat formální vzdělání. Toto vzdělání je pro ně vstupní branou k dalšímu vzdělávání a k získání dobrého zaměstnání. Tato cesta vede, až na několik málo výjimek, přes běžné školy.“ (Howlin, 2005, s. 152)

V reakci na tvrzení, že děti s autismem jsou nevzdělávatelné a jejich porucha je zapříčiněná špatnou výchovou rodičů, vznikl ve Spojených státech spoluprací rodičů a profesionálů program péče o lidi s PAS-**TEACCH program** (Treatment and Education of Autistic and Communication Handicapped Children, léčení, výchova a vzdělávání dětí s autismem i jiným komunikačním handicapem). Týká se všech věkových kategorií a stal se modelem péče o lidi s PAS i v jiných zemích.

Filozofií TEACCH modelu, je

individuální přístup k dětem,

aktivní generalizace dovedností (prostupnost školního a domácího prostředí),

úzká spolupráce s rodinou,
integrace autistických dětí do společnosti,
přímý vztah mezi ohodnocením a intervencí,
pozitivní přístup i k dětem s problematickým chováním,
aktivní snaha o pedagogickou intervenci vedoucí ke zlepšení chování.

Stěžejní body, o které se metodika opírá je

velmi názorná organizace fyzického prostoru a pracovních úkolů,
vizuální podpora, která umožní dítěti vyšší míru samostatnosti,
vizuální znázornění času a předvídatelnost posloupností činností pomocí pracovních a denních schémat a režimů,
strukturování práce pedagoga,
práce s motivací. (Thorová, 2006)

2. 3 Edukace dospělých

Edukací dospělých různě postižených jedinců a jejich uplatněním na trhu práce se **zabývá speciální andragogika**. Ta vychází z poznatků speciální pedagogiky. Vytváří a aplikuje specifické metody umožňující získávat znevýhodněným jedincům přiměřenou profesní kvalifikaci. Těmto osobám je poskytována zvýšená ochrana na trhu práce. K formám podpory patří také specializované profesní kurzy a rekvalifikace.

Největším problémem zaměstnatelnosti těchto osob je nízká vzdělanostní úroveň a nedostatečné znalosti a dovednosti. Jedním z úkolů speciální andragogiky je zaměřit pozornost na odstranění těchto bariér (Veteška, 2016). „*Cílem speciální pedagogiky je vypracovávat a aplikovat takové metody edukace, které napomáhají znevýhodněným jedincům dosahovat pracovního, individuálního a společenského uplatnění. Tyto snahy jsou realizovány v případě školního vzdělávání prostřednictvím speciálních škol, a také začleňováním části zdravotně znevýhodněných jedinců do běžných škol při inkluzivním vzdělávání.*“ (Veteška, 2016, s. 52)

Mnoho lidí s Aspergerovým syndromem vystudovalo vysokou školu. Někteří však mohou selhávat v sociálních a praktických situacích, školu nedokončují, nebo vystřídají několik škol. Učí se pouze informace, které sami považují za důležité, nectí autority, nedokážou se přizpůsobit sociálním požadavkům, které studium vyžaduje, dohodnout si zkoušky a zápočty, umět se omluvit, umět jednat s lidmi, pamatovat si jména a tváře,

dodržovat pravidla slušného chování, zdravit, klepat, poděkovat, poprosit apod. Neprojevují ctižádost k dobrému výkonu. I velmi talentovaní studenti školu často nedokončí. Ve spolupráci s poradenským pracovištěm lze zkontaktovat vysokou školu a zajistit individuální přístup či větší možnost kontroly z vnějšku, například asistentem. (Thorová, 2006)

3 Kariérové poradenství

Školní poradenství a mimoškolní poradenství

„Lidé se zdravotním postižením mají většinou stejné aspirace a životní plány jako lidé bez znevýhodnění. Chtějí být společnosti užiteční, pracovně se realizovat, založit rodinu, věnovat se svým zájmům. Na cestě k naplňování osobních cílů, při výběru vzdělávání, plánování budoucího uplatnění a rozvojových aktivitách hraje klíčovou úlohu kariérové poradenství. Zahrnuje komplex poradenských služeb, které pomáhají jednotlivcům jak při rozhodování v otázkách vzdělávání a osobního nebo profesního rozvoje, tak při hledání zaměstnání.“ (Eliášková: In Kratochvílová 2012, s. 67)

Podstata kariérového poradenství spočívá v motivaci k rozvíjení potenciálu jedince, které zvyšuje jeho uplatnitelnost na trhu práce.

Kariérové poradenství hraje klíčovou roli na cestě k naplňování osobních cílů, při výběru vzdělávání a plánování budoucího uplatnění. Vytváří pojitko mezi vzděláváním a sférou práce a pomáhá eliminovat rizika spojená s pracovním uplatňováním. Podmínkou jeho účinnosti je status veřejné služby a zajištění jeho dostupnosti všem občanům nejen v rámci školního vzdělávání, ale i mimo školu. Musí mít motivační charakter, mělo by vzbuzovat v jedinci zájem o osobní rozvoj a mobilizovat jeho síly k řešení problému, vyvolávat jeho aktivní zájem o svou budoucnost a nabízet různé cesty. Je spojené s celým životem jedince, proto přesnější název je **celoživotní kariérové poradenství**, pomáhá při rozhodování v otázkách vzdělávání a osobního či profesního rozvoje, ale i při hledání zaměstnání. Jeho uživateli mohou být žáci škol, ale i dospělí, kteří se chtějí dál vzdělávat nebo hledají nové uplatnění, či lidé, kteří se po delší době vrací na pracovní trh. (Eliášková: In Kratochvílová, 2012)

Významnou složkou kariérového poradenství je **kariérové vzdělávání**. Jeho **smyslem je celoživotně rozvíjet jedince podle jeho individuálních potřeb**. Zaměřuje se na sebepoznávání žáka, ujasňování jeho zájmů a schopností, plánování vzdělávacích a profesních cílů a zahrnuje informace o vzdělávacích příležitostech, prostupnosti vzdělávacího systému, pracovních perspektivách, přípravu na hledání zaměstnání apod. Je součástí rámcových vzdělávacích programů, kdy se žáci po celou dobu studia učí objevovat a posilovat své silné stránky, zmírňovat či odstraňovat své nedostatky, plánovat vlastní kariéru a být za ni zodpovědný, formulovat své myšlenky a potřeby, věcně

argumentovat své postoje a názory. Poskytovatelé kariérového vzdělávání musí reflektovat současné trendy pracovního trhu a při práci s žákem objektivně vyvažovat jeho přání a cíle s reálnými možnostmi. (Elišková: In Kratochvílová, 2012)

Školní kariérové poradenství

Třídní učitelé

Cílem poradenské práce ve škole je podpořit žáka v jeho osobnostním rozvoji a pomoci mu orientovat se v jeho vzdělávacích možnostech.

Velmi významnou úlohu v oblasti profesionální orientace dítěte sehrávají rodiče dítěte a škola. Především třídní učitelé, ale i další učitelé, na které se rodiče obracejí pro první informace o možnostech dalšího rozvoje svého dítěte. Učitel, který dlouhodobě s žákem či studentem pracuje, vede ho a vzdělává, ví o jeho problému, může doporučit další studium nebo zaměstnání s ohledem na jeho školní prospěch, schopnosti a zájmy.

Výchovní poradci

Nezanedbatelnou roli ve škole sehrávají výchovní (kariéroví) poradci, kteří mimo jiné, řeší oblast poradenství v profesní orientaci. Poradenská činnost výchovného poradce směřuje k žákům a jejich rodičům.

Výchovní poradci pracují se všemi dětmi, zvláště důležitý je jejich přístup k jedincům s poruchami učení. Zpravidla se jedná o pedagogické pracovníky, kteří v oblasti profesionální orientace pracují řadu let a jsou schopni na základě osobní zkušenosti posoudit realitu a podat rodičům i dítěti radu ohledně volby povolání. Pomáhají rodičům orientovat se ve vzdělávacích možnostech jejich dítěte, nastiňují jim cestu dalších kroků a vedou je k hledání jeho životních perspektiv. (Vojtová: In Vítková, 2003)

Výchovný (kariérový) poradce ve škole je spíše průvodcem, rádcem, trenérem a koučem. Provází žáky na cestě poznávání a mohou s ním konzultovat své problémy. Důležitá je osobnost poradce a jeho schopnost komunikace. Ve školách je častější poradenství v rámci výuky. Individuální služby závisí na poptávce a potřebách žáka. (Elišková: In Kratochvílová, 2012)

V některých školách je obsazena funkce **školního psychologa**, popřípadě **speciálního pedagoga**, který je zaměřen na individuální práci s žáky, na řešení jejich problémů a na jejich vedení k lepší orientaci ve vlastních vzdělávacích možnostech a perspektivách.

Pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra

Rovněž pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra pomáhají s profesní orientací žáka. Pedagogicko-psychologické poradny jsou samostatná poradenská zařízení, jejichž činnost je vymezena zákonem č. 395/1991 O školských zařízeních, který uvádí, že pedagogicko-psychologické poradny pomáhají řešit výukové a výchovné problémy dětí předškolních zařízení, základních škol, středních a speciálních škol a školských zařízení. Pomáhají při profesní orientaci žáků a zajišťují pro předškolní zařízení, školy a školská výchovná zařízení odborné pedagogicko-psychologické služby. V péči poradny jsou zpravidla děti a mládež od 3 do 19 let, až do ukončení vzdělávání na středních školách. (Bartoňová In: Vítková., 2003)

Mimoškolní poradenství

Své potřeby mohou osoby se zdravotním postižením konzultovat i na úradech práce, které disponují aktuálními informacemi o situaci na trhu práce, žádaných profesích a obsahu pracovních činností. V oblasti školství se problematikou absolventů se zdravotním postižením zabývá Centrum kariérového poradenství při Národním ústavu pro vzdělávání. Poskytuje konzultace k počátečnímu a dalšímu vzdělávání, informace o obsahu vzdělávání a nabídce středních a vyšších odborných škol. (Eliášková: In Kratochvílová, 2012)

Možnosti uplatnění osob s poruchami autistického spektra

Přechod ze školy do zaměstnání je obtížný pro většinu mladých lidí, pro lidi s autismem je to však vždy období stresu. Neexistuje žádný specializovaný podpůrný poradenský systém pro volbu a hledání vhodného zaměstnání. Těm, kterým se podaří najít práci, starosti nekončí. S podporou zajištění zaměstnání v dospělosti i různých stupňů bydlení mohou pomoci i občanská sdružení, jako např. Asociace pomáhající lidem s autismem (APLA), Občanské sdružení Rytmus, které nabízí tranzitní program (přechod ze škol do zaměstnání), program podporovaného zaměstnání (usnadnění vstupu do nového zaměstnání spojeného s tréninkem pracovních dovedností v přítomnosti asistenta). (Thorová, 2006)

Osoby s poruchou autistického spektra potřebují pro kvalitní životní podmínky ve společnosti specifickou a převážně individuální podporu, která zaručí plynulou adaptaci na měnící se životní podmínky a pomůže k jejich aktivnímu zapojení do společnosti. Autismus a jiné pervazivní vývojové poruchy způsobují výrazné postižení různých mentálních funkcí člověka, které se nemusí týkat intelektu, má ale vždy komplexní (pervazivní) charakter a má negativní dopad na funkční život člověka. Člověk je handicapován zejména v oblasti komunikace, sociální interakce a představitosti. Z toho plyne mnoho dalších komplikací, jako je značně omezená orientační schopnost, velmi malá úroveň samostatnosti, potíže s řečí (složka vyjadřování i porozumění), omezená schopnost spolupráce, problémy v oblasti sociálního porozumění a komunikace, adaptability a flexibility myšlení, neschopnost vcítit se do situace druhých lidí. Děti s poruchou autistického spektra potřebují skoro vždy speciální přístup ve vzdělání a nadstandardní asistenci. Schopnost pracovat a obstát v běžném pracovním prostředí má pouze velmi omezené procento lidí s touto diagnózou. (Thorová, 2006)

Možnost získat vhodné zaměstnání je na dnešním trhu práce velmi složité i pro zdravého člověka. Pro osoby s poruchou autistického spektra je tato situace náročnější, protože se jedná o specifickou skupinu lidí s obtížemi v komunikaci, s problémy v navazování funkčních sociálních vztahů a narušenou představitostí. Značné problémy mohou být při prvním kontaktu s potencionálním zaměstnavatelem, protože jedinci s Aspergerovým syndromem se cítí nejistě, často jednájí naivně a nepřiměřeně, mohou mít nevhodné otázky. Kvůli absenci očního kontaktu bývají také často při pohovoru do zaměstnání odmítnuti. Někteří lidé totiž vnímají absenci očního kontaktu jako neupřímnost, faleš. Mohou mít též potíže při sestavování životopisu a rozpoznání důležitosti informací. Pokud se stane, že lidé s Aspergerovým syndromem zaměstnání získají a udrží si ho, nevhodné chování se minimalizuje a jsou schopni odvádět velmi kvalitní práci.

Autisté mají řadu pozitivních vlastností, které by mohl zaměstnavatel ocenit. Výbornou dlouhodobou paměť, zaujetí pro fakta, dobré předpoklady pro matematiku a jiné vědní disciplíny, dobré vyjadřovací schopnosti (které jsou ale limitovány obsahem a celkově slabou schopností porozumění). Jsou upřímní, spolehliví, pečliví, uznávají přesné dodržování pravidel, orientovaní na detaily. Obvykle jsou spokojeni při rutinní, předvídatelné práci, která je jinými zaměstnanci vnímána jako nepříliš zajímavá. Pokud

jim zaběhlý pracovní postup vyhovuje, jsou extrémně výkonní a spolehliví. Věnují se plně své práci. Dodržují všechny pokyny, pravidla a předpisy zaměstnavatele. Doslovné vnímání autistů má blízko k IT technologiím, autistické myšlení je tu spíš výhodou. Autisté se uplatňují také jako bojovníci za spravedlnost, právníci v neziskových organizacích při prosazování práv slabších a menšin, v marketingu, jako knihovníci. Osamělost autistů je někdy způsobena tím, že autisté nejsou přijímáni většinovou společností, jindy mají samotu rádi, soustředí se jen na svou práci. Rozumí si s jinými autisty, spojuje je společný zájem nebo to, že je nikdo nepředělává.

Osoby s poruchou autistického spektra potřebují pro kvalitní životní podmínky ve společnosti specifickou a převážně individuální podporu, která zaručí plynulou adaptaci na měnící se životní podmínky a pomůže k jejich aktivnímu zapojení do společnosti.

V současnosti jsou nejvíc ohroženi nezaměstnaností absolventi středních škol. Cílem přípravy ve středních školách, odborných učilištích i praktických školách je snaha o dosažení co nejvyššího stupně socializace všech žáků. Trh je místo, kde se nabídka setkává s poptávkou. **Trh práce je specifická varianta trhu, kde zbožím je lidská práce.** Podle míry postižení mohou žáci po ukončení základního vzdělávání studovat na středních školách všeobecného zaměření, středních odborných školách nebo odborných učilištích. **Odborné učiliště nabízí žákům výuční list** a možnost zvýšit si tak potenciální hodnotu na otevřeném trhu práce i s případným znevýhodněním.

Uplatnění na otevřeném trhu práce může umožnit i **rekvalifikační vzdělávání**, které nabízejí na základě akreditace různé subjekty, například školy, vzdělávací instituce, občanská a profesní sdružení. Absolvent obdrží po složení zkoušky **osvědčení o absolvování rekvalifikačního vzdělávacího programu** s uvedením počtu absolvovaných hodin a oprávněním k výkonu konkrétní pracovní činnosti. (Veteška, 2016)

Problémy na pracovišti může dělat neschopnost smysluplné komunikace nebo neporozumění instrukcím. Mohou ovlivnit pracovní zařazení autisty a bránit tak jeho úspěšnému pracovnímu uplatnění, i když má odborné znalosti. Některé potíže mohou postiženému znemožnit vyrovnat se s požadavky, které na něj zaměstnavatel klade. Problémy ve vzájemné komunikaci znemožňují člověku s poruchou autistického spektra, aby se stal týmovým pracovníkem. Někteří lidé mají zase problém pracovat samostatně, řídit postup své činnosti., musí mít podrobné pokyny. Pod vedením však pracují velmi

dobře. Problémem může být nerespektování společenských pravidel či nevhodné pracovní chování. Obtíže v sociálních vztazích, neschopnost pochopit chování, záměry a motivace jiných lidí činí postižené zranitelnými a mohou vést k šikaně, posměchu či zneužívání. (Howlin, 2005)

I když méně postižení občané s autismem jsou schopni najít si práci bez cizí pomoci a dávají přednost tomu, že nikdo o jejich postižení neví, zaměstnavatel by měl být informován o potížích, které jeho zaměstnanec má. Jestliže má být pracovní zařazení autisty úspěšné, musí zaměstnavatel počítat s tím, že mu bude muset věnovat víc času a pozornosti než zdravým jedincům.

Základní podmínkou úspěšného zaměstnání je jasné zadání úkolu. Je potřeba vytvořit jednoznačné informace o jednotlivých krocích úkolu, sestavit časový rozvrh a určit dobu a způsob kontroly dílčích etap. Všechny informace je třeba prezentovat ve srozumitelné formě, nejlépe vizuální. Rigidní myšlení a odpor ke změnám způsobí, že každý návyk se opravuje velmi těžko, proto je nutné učit člověka s autismem od začátku všechno správně. Autisté potřebují srozumitelné hodnocení své činnosti. Nejsou schopni porozumět jemným náznakům nesouhlasu s jejich prací či chováním. Musí být stanovena jasná pravidla chování. (Howlin, 2005)

4 Praktická část

4.1 Cíl empirického šetření

Zaměstnávání osob s PAS je v současnosti velké téma. Záměrem autora je definovat, jakým způsobem mohou andragogové přispět k lepšímu začlenění těchto osob mezi ostatní populaci a jak připravit intaktní společnost na tuto skutečnost. Cílem dotazníkového šetření je zjistit, zda jsou žáci/studenti s PAS schopni integrace na vyšší stupně škol, aby se tak zvýšila jejich šance na uplatnění a prokázat, že lidé s PAS jsou zaměstnatelní na otevřeném trhu práce a po podrobné (i opakované podrobné) instruktáži jsou schopni odvést stejně kvalitní práci jako osoby intaktní. Při šetření byl kladen důraz na zachování anonymity tak, aby nebyla poškozena práva subjektů zúčastňujících se výzkumného empirického šetření a bylo dodrženo nařízení týkající se ochrany osobních údajů.

Výzkumné otázky a hypotézy

Je příčinou neochoty zaměstnavatelů zaměstnávat osoby s PAS obava z nekvalitní práce, a tím zvyšování nákladů na straně zaměstnavatele nebo malá motivace osob s PAS získat a udržet si zaměstnání?

Hypotézy

H1. Při aktivním vzdělávání lidí s PAS od dětství je jejich začlenění na otevřený trh práce možné.

H2. Osoby s PAS mají jen malou motivaci získat a udržet si zaměstnání.

H3. Zaměstnavatelé nejsou dostatečně informováni o poruchách autistického spektra a potížích, které tyto lidé mají.

Cílová skupina a metody

Šetření bylo zaměřeno na pedagogické pracovníky vychovávající a vzdělávající osoby s PAS, zaměstnance různých typů pražských škol. Zvolenou metodou je analýza odborné literatury, analýza zařízení a kvantitativní výzkum formou dotazníkového šetření.

Popis vyhodnocení a doporučení do praxe

Pomocí vhodně zvolených otázek byla od respondentů získaná data, jejichž analýza a vyhodnocení odpověděla na výzkumné otázky a pomohla potvrdit nebo vyvrátit jednotlivé hypotézy. Na jejich základě byly vyvozeny závěry z daného výzkumu a navržena doporučení pro pedagogy a andragogy.

Dotazník měl 18 otázek (viz příloha č. 2). V úvodu byly zařazeny otázky týkající se pohlaví, věku a vzdělání pedagogických pracovníků. Další otázky se týkaly vzdělávání žáků s poruchami autistického spektra, spolupráce pedagogů s rodiči žáků s PAS, možnosti dalšího vzdělávání osob s PAS, výskytu specifických zájmů u žáků s PAS a možnosti využití těchto zájmů při volbě povolání, spolupráce s výchovným poradcem při volbě povolání či dalšího vzdělávání, spolupráce se SPC, úlevami a doporučeními SPC, zkušenostmi s hledáním vhodného uplatnění pro žáky s PAS, spolupráce s úřady práce a s jinými institucemi, informovaností zaměstnavatelů o PAS a problémech těchto lidí a schopnosti osob s PAS odvést stejně kvalitní práci jako osoby intaktní. Většina otázek byla uzavřených, doplňující otázky na způsob spolupráce s rodiči, specifické zájmy a jejich případné využití při volbě povolání byly otevřené.

Šetření proběhlo na pěti různých školách v Praze: SŠ, ZŠ a MŠ v Chotouňské ulici v Praze 10, ZŠ Nad Vodovodem v Praze 10, ZŠ Jaroslava Seiferta ve Vlčkově ulici v Praze 3, SPŠ Na Třebešíně v Praze 10 a SOU gastronomie U Krbu v Praze 10. V uvedených školách jsou vzděláváni také žáci s poruchami autistického spektra.

4. 2 Charakteristika zařízení

SŠ, ZŠ a MŠ Chotouňská ulice, Praha 10

Škola je určena pro vzdělávání žáků se středním a těžkým mentálním postižením. Specifikem školy je výchova a vzdělávání žáků s poruchami autistického spektra. Škola je fakultní školou Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy a jejím zřizovatelem je Magistrát hlavního města Prahy. Učitelé a vychovatelé postupují při výuce podle principů strukturovaného vyučování se snahou o maximální vizualizaci a alternativní formy komunikace. Výuka se uskutečňuje podle individuálních výchovných a vzdělávacích plánů, sestavených podle schopností dítěte. Jsou využívány moderní výukové postupy a

prostředky včetně výpočetní techniky. Logopedická péče je zajišťována pracovníci Speciálně pedagogického centra. Individuální přístup je samozřejmostí. Školní docházka je pro všechny žáky desetiletá. Žáci, kteří dokončí školní docházku, přecházejí většinou do Praktické školy jednoleté, která je součástí školy, nebo do odborných učilišť. Praktická škola jednoletá je určena žákům s těžkým zdravotním postižením, zejména s těžkým stupněm mentálního postižení, žákům souběžně postiženým více vadami a žákům s diagnózou autismus, kteří ukončili povinnou školní docházku v základní škole speciální nebo v základní škole praktické. Pedagogický sbor je složen ze speciálních pedagogů s vysokoškolským magisterským a bakalářským vzděláním, vychovatelů, asistentů pedagoga a osobních asistentů. Prioritou školy je v maximální možné míře rozvíjet osobnost žáka, vést jej k samostatnosti a komunikaci s okolím a docílit tím jeho integraci do společnosti. V budově školy je rovněž Speciálně pedagogické centrum. (<https://www.chotounska.cz>)

Základní škola Nad Vodovodem, Praha 10

ZŠ Nad Vodovodem je příspěvková organizace, která poskytuje základní vzdělání. Zřizovatelem školy je Úřad Městské části Praha 10. O žáky základní školy se stará 49 pedagogických a 8 dalších pracovníků. Vyučuje se podle vlastního školního vzdělávacího programu „Učení pro život“. Přáním pedagogického sboru je, aby žáci získali nejen potřebné penzum znalostí, ale aby ve škole rozvíjeli a zdokonalovali své komunikační, rozhodovací, tvůrčí a jiné volní vlastnosti. Ve škole se realizuje projekt EKOŠKOLA a Recyklohraní. Jsou zde integrováni také žáci s poruchami autistického spektra, především s Aspergerovým syndromem. (<https://www.zsnadvodovodem.cz>)

Základní škola Jaroslava Seiferta, Vlkova, Praha 3

Zřizovatelem školy je Městská část Praha 3. Základní škola vyučuje podle ŠVP „Učíme se pro život“, využívá metody aktivního a prožitkového učení a individuální přístup k dětem. Škola je určená pro běžnou populaci, 40 % žáků má specifické vzdělávací potřeby, 15 % je cizinců, 10 % dojíždí z jiné části Prahy. Hodně žáků je ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Ve škole je přípravná třída pro děti s povoleným odkladem školní docházky, u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy pomůže vyrovnat jejich nezralost ještě před nástupem do první třídy.

Škola má i dvě speciální třídy pro děti s poruchami autistického spektra, kde jsou zejména mladší žáci, starší žáci s PAS jsou integrováni do běžných tříd a pracují podle IVP. Školní poradenské pracoviště poskytuje bezplatnou péči dětem, rodičům i pedagogům. Je zajištěna také logopedická péče pro žáky. Škola disponuje metodikem prevence rizikových jevů, výchovnou a kariérovou poradkyní, asistenty pedagogů, školním speciálním pedagogem. Spolupracuje s MČ Praha 3, s PPP, s OSPOD, policií, nízkoprahovými zařízeními. (<https://www.skolaseiferta.cz>)

Střední průmyslová škola Na Třebešíně, Praha 10

Střední průmyslová škola v Praze 10, Na Třebešíně je školské zařízení, které funguje již od roku 1973. Významnou charakteristikou školy je nadstandardní využití výpočetní techniky i nad rámec oboru IT, kupříkladu v předmětech, jako je technické kreslení, cvičení, laboratorní cvičení, kontrola a měření, matematika, elektrotechnika a dalších. V rámci projektu SOCRATES škola úzce spolupracuje se školami ve Francii, Itálii, Německu, Slovensku a Španělsku. Žáci mají možnost svoji práci prezentovat na pracovních setkáních a výměnách a ověřit si tak své jazykové dovednosti a kreativitu při řešení projektů v mezinárodních řešitelských týmech. V projektech individuální mobility žákům škola umožňuje zúčastnit se studijních pobytů v partnerských školách v zahraničí. Kapacitou i vybaveností má výborné podmínky připravovat absolventy do praxe nebo na další studium na vysoké škole. Škola nabízí komplexní vzdělání v oborech: Informační technologie, Strojírenství a Technické lyceum. Nově je zde otevřeno gymnázium. Školu navštěvují rovněž studenti se specifickými poruchami učení a s Aspergerovým syndromem. (<https://www.trebesin.cz>)

SOU gastronomie U Krbu, Praha 10

Připravuje budoucí kuchaře, číšníky a cukráře ve tříletých oborech vzdělání s výučním listem. Maturitu lze získat absolvováním studijního oboru Gastronomie. Úspěšným absolventům tříletých oborů škola nabízí dvouleté denní nástavbové studium. Po maturitě mohou studovat na vyšších odborných a vysokých školách zaměřených na hotelnictví, potravinářství, marketing, management apod. Řada absolventů působí rovněž v zahraničí. Teoretické vyučování zajišťuje škola ve svých prostorách.

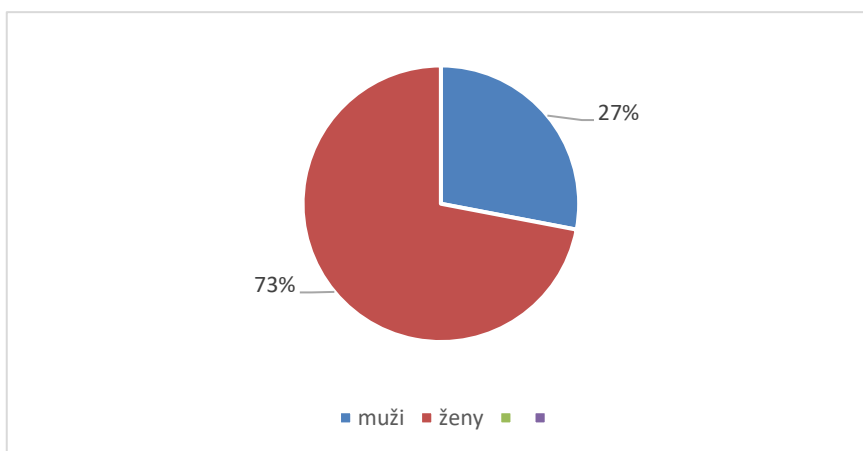
Odborný výcvik probíhá na řadě pracovišť po celé Praze, především v restauracích předních pražských hotelů, ale i v jiných stravovacích zařízeních. Ve škole studují také žáci se specifickými vzdělávacími potřebami a Aspergerovým syndromem. (<https://www.souukrbu.cz>)

4.3 Vlastní šetření

Vlastní šetření proběhlo formou dotazníkového šetření, kterého se zúčastnilo 33 respondentů z uvedených základních a středních škol, v nichž vzdělávají žáky s PAS.

Graf č. 1

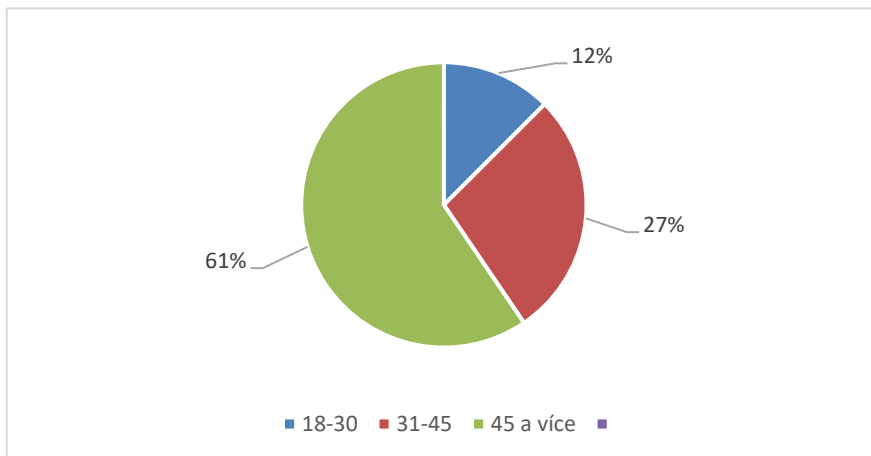
Procentuální zastoupení mužů a žen v souboru

V grafu č. 1 je vidět procentuální zastoupení mužů a žen v souboru. Šetření se zúčastnilo 27 % mužů a 73 % žen.

Graf č. 2

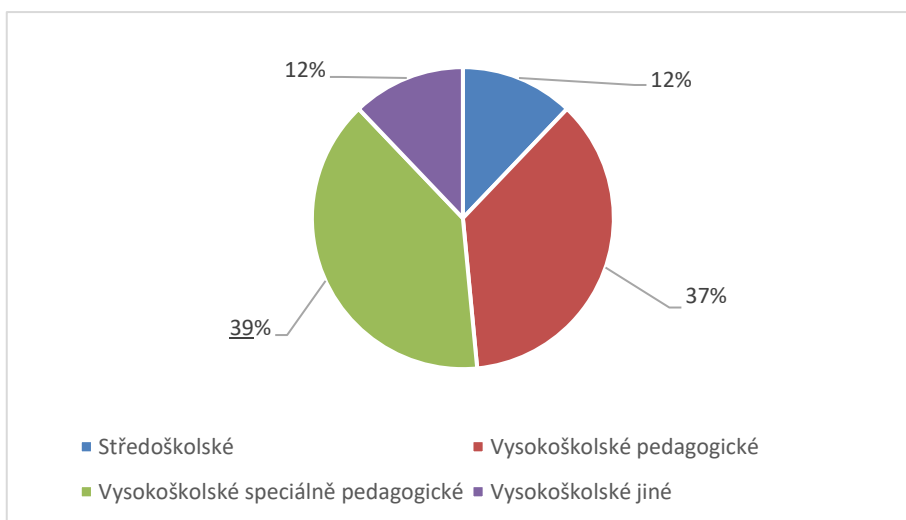
Věk respondentů

Nejvíce respondentů, 62 %, bylo ve věkové skupině 45 let a více. Ve věkové skupině 31-45 let se výzkumu zúčastnilo 27 % respondentů, a nejméně, 12 %, jich bylo ve věkové skupině 18-30 let.

Graf č. 3

Vzdělání respondentů

Z grafu č. 3 vyplývá, že ve skupině je nejvíce zastoupených učitelů s vysokoškolským pedagogickým vzděláním (37 %) a speciálně pedagogickým vzděláním (39 %). Jiné vysokoškolské vzdělání (12 %) mají učitelé odborných předmětů, jako strojírenství,

ekonomie, a také psychologové. Středoškolské vzdělání (12 %) mají asistenti pedagoga a mistři odborného výcviku.

Tabulka č. 1

Vzdělávání žáků s poruchou autistického spektra

	Počet	Podíl v %
ANO	30	91
NE	3	9
	33	100

Z tabulky č. 1 je zřejmé, že 91 % pedagogů uvedených škol vzdělává žáky s PAS. 9 % respondentů uvádí, že v současnosti nemá ve třídě žáka s PAS.

Tabulka č. 2

Spolupráce s rodiči žáka s poruchou autistického spektra

	Počet	Podíl v %
ANO	27	82
NE	6	18
	33	100

Tabulka č. 2 ukazuje, že 82 % pedagogů spolupracuje s rodiči žáků s PAS, jsou to převážně třídní učitelé a psychologové. 18 % respondentů uvádí, že nejsou v přímém kontaktu s rodiči, jde o mistry odborného výcviku nebo asistenty pedagoga, kde spolupráci a informace rodičům zajišťuje třídní učitel. Třídní schůzky jsou pravidelně dvakrát ročně, kromě toho jsou učitelé s rodiči v kontaktu, jak je potřeba, telefonicky, online, u menších dětí osobně při předávání dítěte nebo formou komunikačního notýsku.

Tabulka č. 3

Schopnost žáků s PAS dalšího vzdělávání

	Počet	Podíl v %
ANO	30	91
NE	3	9
	33	100

Většina, 91 %, pedagogů uvádí, že jsou jejich žáci určitě schopni dalšího studia na vyšším stupni školy. Žáci základních škol jsou schopni studia na gymnáziu, teoreticky zaměřené střední škole, knihovnické, grafické, průmyslové střední škole. Středoškoláci jsou schopni po maturitě studovat na vyšších odborných nebo vysokých školách dle svých zájmů a schopností. Žáci speciální základní školy jsou schopni pokračovat ve studiu na jednoletých či dvouletých praktických školách. Jen 9 % pedagogů, kteří učí žáky s těžkou mentální retardací, se vyjádřilo negativně.

Tabulka č. 4

Výskyt specifických zájmů

	Počet	Podíl v %
ANO	20	61
NE	13	39
	33	100

61 % učitelů pozoruje u svých žáků specifické zájmy, 39 % učitelů je nepozoruje. U žáků speciální základní školy se specifické zájmy projevují méně, jsou to zvířata a přírodopis na úrovni základní školy, doprava, loga, smysl pro detail. Žáci běžných základních škol a středních škol mají různorodé zájmy, jako hudba, šachy, malování, dopravní prostředky, mapy, jízdní řády, zbraně a jejich historie, historie vojenství, technické obory, matematika, dějepis, jiný svět, modelování, grafika, sport, komiksy.

Tabulka č. 5

Možnost využití specifických zájmů při volbě povolání

	Počet	Podíl v %
ANO	16	49
NE	14	42
NEVÍM	3	9
	33	100

Z učitelů, kteří pozorují u svých žáků specifické zájmy je 49 % přesvědčeno, že tyto zájmy mohou studenti využít při dalším studiu nebo při volbě povolání, a také je využívají a studují, např. střední grafickou školu, střední knihovnickou školu, střední průmyslovou školu, historii na filozofické fakultě, studium technických oborů na ČVUT. 42 % respondentů, převážně ze speciální základní školy, je přesvědčena o opaku a 9 % neví.

Tabulka č. 6

Pomoc třídního učitele či výchovného poradce s volbou povolání

	Počet	Podíl v %
ANO	19	58
NE	9	27
NEVÍM	5	15
	33	100

58 % pedagogů uvádí, že žákům pomáhá s volbou povolání třídní učitel nebo výchovný poradce. V případě žáků základních škol jde jen o pomoc s volbou dalšího stupně vzdělávání. Studentům střední průmyslové školy a středního odborného učiliště

pomáhají individuálně s výběrem vyšší odborné školy či vysoké školy nebo přechodem do zaměstnání třídní učitelé, výchovní poradci a školní psychologové.

Tabulka č. 7

Spolupráce při hledání vhodného pracovního uplatnění žáků s PAS také se SPC

	Počet	Podíl v %
ANO	18	55
NE	9	27
NEVÍM	2	6
NEVYJÁDŘILI SE	4	12
	33	100

Tabulka č. 8

Úlevy a doporučení SPC pro uchazeče o zaměstnání jsou:

	Počet	Podíl v %
Výhodou	11	33
Překážkou	13	40
Nevím	4	12
Nevyjádřili se	2	6
Těžká mentální retardace	3	9
	33	100

Z tabulek č. 7 a 8 vyplývá, že 55 % respondentů při hledání pracovního uplatnění či dalšího vzdělávání žáků s PAS spolupracuje také se SPC. Naproti tomu 27 % respondentů uvedlo, že služby SPC nevyužívá, 6 % respondentů neví a 12 % se nevyjádřilo. Až 40 % respondentů se domnívá, že doporučení a úlevy SPC pro žáky s PAS jsou pro uchazeče o zaměstnání spíš překážkou než výhodou. Uchazeč o zaměstnání je podle jejich mínění ihned odmítnut. Naproti tomu 33 % respondentů se domnívá, že doporučení SPC je pro uchazeče o zaměstnání výhodou, snadněji získá zaměstnání, 12 % respondentů neví, 6 % se nevyjádřilo a 9 % pedagogů se domnívá, že pro jejich žáky nemá spolupráce se SPC význam, protože u nich zaměstnání či další vzdělávání nepřipadá v úvahu pro těžkou mentální retardaci.

Tabulka č. 9

Zkušenosti s hledáním vhodného uplatnění pro absolventy s PAS

	Počet	Podíl v %
VELMI DOBRÉ	1	3
DOBRÉ	7	21
ŠPATNÉ	17	52
NEMOHU POSOUDIT	8	24
	33	100

Tabulka č. 10

Motivace absolventů s PAS získat a udržet si zaměstnání

	Počet	Podíl v %
ANO	9	27
NE	17	52
NEVÍM	3	9
NEVYJÁDŘILI SE	4	12
	33	100

Podle tabulek č. 9 a 10 má 52 % respondentů špatné zkušenosti s hledáním vhodného uplatnění pro absolventy s PAS. Stejný počet respondentů uvádí, že osoby s PAS mají jen malou motivaci získat a udržet si zaměstnání. Jde převážně o absolventy speciální školy. Naproti tomu 27 % pedagogů, zejména ze středních škol, se domnívá, že jejich studenti mají motivaci získat a udržet si zaměstnání či absolvovat přijímací zkoušky na vysokou školu, vystudovat a získat vhodné zaměstnání. Dobré zkušenosti s hledáním uplatnění pro osoby s PAS má jen 21 % a velmi dobré mají pouhých 3 % respondentů.

Tabulka č. 11

Možnost zaměstnání osob s PAS na otevřeném trhu práce

	Počet	Podíl v %
ANO	23	70
NE	5	15
NEVYJÁDŘILI SE	5	15
	33	100

Dle tabulky č. 11 se 70 % respondentů domnívá, že při včasné stanovení diagnózy a aktivním vzdělávání od dětství je zaměstnání osob s PAS na otevřeném trhu práce možné. Záleží však na míře postižení a vhodném výběru povolání, někteří budou mít určitá omezení a nutný častější dohled. Naproti tomu 15 % respondentů se domnívá, že zaměstnávání osob s PAS na otevřeném trhu práce není možné a 15 % respondentů se nevyjádřilo.

Tabulka č. 12

Spolupráce s úřady práce při hledání zaměstnání pro osoby s PAS

	Počet	Podíl v %
ANO	2	6
NE	28	85
NEVYJÁDŘILI SE	3	9
	33	100

Podle tabulky č. 12 jen 6 % respondentů spolupracuje při hledání zaměstnání pro osoby s PAS s úřady práce, 85 % respondentů pomoc úřadů práce nevyužívá a 9 % se nevyjádřilo.

Tabulka č. 13

Spolupráce s jinými institucemi

	Počet	Podíl v %
ANO	10	30
NE	18	55
NEVÍM	5	15
	33	100

30 % respondentů uvádí, že spolupracuje i s jinými institucemi, jako např. IC SASOV, NAUTIS, SPC Vertikála, PPP pro Prahu 10, podporované zaměstnání, praktické školy, spolupráce s odbornými lékaři. 55 % respondentů s jinými institucemi nespolupracuje.

Tabulka č. 14

Informovanost zaměstnavatelů o poruchách autistického spektra

	Počet	Podíl v%
ANO	4	12
NE	24	73
NEVÍM	1	3
NEVYJÁDŘILI SE	4	12
	33	100

Většina respondentů (73 %) uvádí, že zaměstnavatelé nejsou dostatečně informováni o poruchách autistického spektra a potížích, které takto postižení lidé mají. Jen 12 % se domnívá, že informovanost zaměstnavatelů je dostatečná, 3 % neví a 12 % se nevyjádřilo.

Tabulka č. 15

Osoby s PAS jsou schopné odvést stejně kvalitní práci jako osoby bez poruchy

	Počet	Podíl v %
ANO	23	70
NE	7	21
NELZE ZOBECNIT	3	9
	33	100

Podle tabulky č. 15 se 70 % respondentů domnívá, že osoby s PAS jsou schopné odvést stejně kvalitní práci jako osoby bez poruchy. 21 % respondentů je přesvědčeno, že to není možné a 9 %, že nelze zobecňovat. Záleží na symptomatice postižení jedince. Pokud má postižený pouze PAS bez další přidružené poruchy, tak s důsledným vedením při volbě vhodného zaměstnání, zaškolení a častější kontrole to možné je. Je potřeba upravit podmínky v zaměstnání, např. častější pauzy.

4.4 Závěry šetření

Cílem výzkumného projektu bakalářské práce bylo zjistit, zda jsou žáci/studenti s poruchami autistického spektra schopni integrace na vyšší stupně škol, aby se tak zvýšila jejich šance na uplatnění na pracovním trhu. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 33 respondentů, pedagogických pracovníků z pěti pražských škol, vzdělávajících žáky/studenty s PAS: speciální základní školy, dvou běžných základních škol, střední průmyslové školy a středního odborného učiliště. K naplnění výzkumné části byly stanoveny tři hypotézy. Získané výsledky šetření byly analyzovány pomocí grafů a tabulek.

Hypotéza H1

Při aktivním vzdělávání lidí s PAS od dětství je jejich začlenění na otevřený trh práce možné.

Hypotéza H1 se potvrdila.

Platnost hypotézy je doložena tabulkami 3, 4, 5, 7, 8, 11.

Podle tab. č. 3, 4 a 5 až 61 % učitelů pozoruje u svých žáků specifické zájmy, 39 % učitelů je nepozoruje. 49 % učitelů je přesvědčeno, že specifické zájmy mohou studenti využít při dalším studiu nebo při volbě povolání a také je využívají. 91 % pedagogů uvádí, že jsou jejich žáci schopni dalšího vzdělávání na vyšším stupni škol. Středoškoláci jsou po maturitě schopni studovat dál na vyšších odborných školách či vysokých školách dle

svých schopností a zájmů nebo se zapojí do pracovního procesu na základě vystudovaného oboru, získají v něm praxi a odvádějí kvalitní práci. 70 % respondentů se domnívá, že při včasné stanovení diagnózy a aktivním vzdělávání od dětství je zaměstnání osob s PAS na otevřeném trhu práce možné. Podle tabulky č. 15 se 70 % respondentů domnívá, že osoby s PAS jsou schopné odvést stejně kvalitní práci jako osoby bez poruchy. Záleží však na míře postižení a vhodném výběru povolání. Pokud má postižený pouze PAS bez další přidružené poruchy, tak s důsledným vedením a upravenými podmínkami v zaměstnání je to možné. Naproti tomu jen 15 % respondentů se domnívá, že zaměstnávání osob s PAS na otevřeném trhu práce není možné a 15 % respondentů se nevyjádřilo. Z tabulek č. 7 a 8 vyplývá, že 55 % respondentů při hledání pracovního uplatnění či dalšího vzdělávání žáků s PAS spolupracuje také se SPC. 33 % respondentů se domnívá, že je výhodné spolupracovat se SPC při hledání vhodného pracovního uplatnění a doporučení SPC se mohou jevit jako výhodná pro uchazeče o zaměstnání, snadněji jej získá. Avšak až 40 % respondentů se domnívá, že doporučení a úlevy SPC pro osoby s PAS jsou pro uchazeče o zaměstnání spíš překážkou než výhodou. Uchazeč o zaměstnání je podle jejich mínění ihned odmítnut. 9 % pedagogů se domnívá, že pro jejich žáky nemá spolupráce se SPC význam, protože u nich zaměstnání či další vzdělávání nepřipadá v úvahu pro těžkou mentální retardaci. 49 % učitelů je přesvědčeno, že specifické zájmy mohou studenti využít při dalším studiu nebo při volbě povolání, a také je využívají a studují, např. střední grafickou školu, střední knihovnickou školu, střední průmyslovou školu, historii na filozofické fakultě, studium technických oborů na ČVUT. 42 % respondentů, převážně ze speciální základní školy, je přesvědčena o opaku a 9 % neví.

Hypotéza H2

Osoby s PAS mají jen malou motivaci získat a udržet si zaměstnání.

Hypotéza H2 se částečně potvrdila.

Podle tabulek č. 9 a 10 má 52 % respondentů špatné zkušenosti s hledáním vhodného uplatnění pro absolventy s PAS. Stejný počet respondentů uvádí, že osoby s PAS mají jen malou motivaci získat a udržet si zaměstnání. Jde převážně o absolventy speciální školy. Záleží na stupni mentálního postižení. Čím výraznější je postižení, tím větší problém činí

žákovi výběr vhodné profese, tuto úlohu za něho vykonává rodič nebo učitel. Naproti tomu 27 % pedagogů, zejména ze středních škol, se domnívá, že jejich studenti mají motivaci získat a udržet si zaměstnání či absolvovat přijímací zkoušky na vysokou školu, vystudovat a získat vhodné zaměstnání. Dobré zkušenosti s hledáním uplatnění pro osoby s PAS má jen 21 % a velmi dobré mají pouhá 3 % respondentů. Soubor je nehomogenní, jsou v něm zastoupeni pedagogové různých typů škol. Skladba žáků na těchto školách i jejich úroveň je rozdílná, proto jsou rozdílné i odpovědi pedagogů. **Hypotéza H2 se potvrdila jen částečně, platí pro žáky s větším mentálním postižením.**

Hypotéza H3

Zaměstnavatelé nejsou dostatečně informováni o poruchách autistického spektra a potížích, které tito lidé mají.

Hypotéza H3 se potvrdila.

Podle tabulky č.14 až 73 % respondentů uvádí, že zaměstnavatelé nejsou dostatečně informováni o poruchách autistického spektra a potížích, které takto postižení lidé mají. Jen 12 % respondentů se domnívá, že informovanost zaměstnavatelů je dostatečná, 3 % neví a 12 % se nevyjádřilo. Podle tabulky č. 12 nevyužívá pomoc úřadu práce až 85 % respondentů, jen 6 % respondentů spolupracuje při hledání zaměstnání pro osoby s PAS s úřady práce. Podle tab. č. 13 až 55 % respondentů uvedlo, že nespolupracují ani s jinými institucemi. Podle tabulky č.9 má až 52 % respondentů špatné zkušenosti při hledání místa pro osoby s PAS.

Obsahem poslední kapitoly bylo vlastní šetření, které bylo provedeno formou dotazníků. Dotazníky byly předloženy pedagogickým pracovníkům pěti pražských škol, speciální základní školy, dvou běžných základních škol, střední průmyslové školy a středního odborného učiliště. Cílem bylo zjistit, zda jsou žáci těchto škol s PAS schopni dalšího vzdělávání a jaké je jejich profesní směřování s ohledem na jejich postižení a specifické zájmy.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zlepšit povědomí o poruchách autistického spektra a potížích, které takto postižení lidé mají. Autismus není jen dětské postižení, ale problémy s ním spojené si lidé nesou dál do života. Studium odborné literatury a realizace praktického projektu umožnily zjistit, jaké jsou možnosti edukace osob s PAS, aby se zvýšila jejich šance na otevřeném trhu práce a jaká je jejich profesní orientace a volba povolání s ohledem na jejich postižení a specifické zájmy.

Ukázalo se, že při včasné diagnóze a aktivním vzdělávání od dětství je zaměstnání na otevřeném trhu práce možné. Záleží však na hloubce postižení a vhodném výběru povolání.

Většina žáků s PAS je schopna edukace na vyšším stupni školy. Osoby s PAS jsou schopné odvést stejně kvalitní práci jako osoby bez poruchy. Pokud má postižený pouze PAS bez další přidružené poruchy, tak s důsledným vedením a zaškolením a při volbě vhodného zaměstnání, k němuž mu může pomoci i kariérové poradenství, to možné je.

Úprava pracovních podmínek, například častějších přestávek, je velmi vhodná. Specifické zájmy mohou někteří žáci využít při výběru povolání, a také se to děje. Studenti vystudují a dle svých možností a schopností odvádějí kvalitní práci. Praktického projektu se zúčastnilo 33 pedagogů z pražských škol, vzdělávajících žáky s poruchou autistického spektra.

Soubor je nehomogenní, respondenti jsou z různých typů škol, vyučující mají ve třídách žáky různé mentální úrovně, a proto se liší i odpovědi na otázky v dotazníku. Část respondentů nadšeně líčí zvláštní zájmy svých žáků a možnosti těchto až obsedantních zájmů využít při volbě povolání. Jiní respondenti nepozorují zvláštní zájmy žáků.

Téměř všichni tázaní sdělují, že jsou jejich žáci schopni dalšího vzdělávání na vyšším stupni školy a také jsou schopni pracovat. I absolventi pomocných jednoletých a dvouletých škol pracují, nacházejí uplatnění v pomocných pracích např. v zahradnictví, v prádelně, vykonávají pomocné práce ve zdravotnictví apod.

Při realizaci praktického projektu se zjistilo, že žáci s PAS mají jen malou motivaci získat a udržet si zaměstnání, jsou to především lidé s hlubším postižením. Naopak, lidé méně postižení nemají problém si zaměstnání udržet.

Překvapením je, že jen malá část respondentů spolupracuje s úřady práce při hledání zaměstnání pro osoby s PAS, a také že nespolupracují ani s jinými organizacemi.

Že zaměstnavatelé nejsou dostatečně informováni o PAS se shodli téměř všichni respondenti, a z toho vyplývá i jejich neochota zaměstnávat lidi s tímto postižením.

Vzdělávání osob s PAS ve speciálních školách nebo integrace žáků s PAS do běžné školy pomáhá postiženým jedincům získat profesní kvalifikaci přiměřenou hloubce jejich poruchy a napomáhá tak dosáhnout pracovního, individuálního a společenského uplatnění těchto osob.

Speciální andragogika se zabývá vzděláváním zdravotně znevýhodněných dospělých osob, aby se zvýšily jejich šance na získání vhodného zaměstnání. Autor se domnívá, že by to neměl být jediný úkol andragogů. Vzhledem k nedostatečné informovanosti zaměstnavatelů o poruchách autistického spektra, o variabilitě příznaků, o schopnostech a možnostech lidí takto postižených by bylo vhodné proškolit i skupinu zaměstnavatelů. To se jeví v současnosti jako jeden z nejdůležitějších úkolů, aby se tak zvýšila šance autistů na získání vhodného zaměstnání na otevřeném trhu práce.

Výzkumného projektu se zúčastnili pedagogové vzdělávající žáky s poruchami autistického spektra. V budoucnu by bylo vhodné uskutečnit podobný projekt se samotnými osobami s PAS a zjistit, jaké mají ony zkušenosti s hledáním zaměstnání a co by bylo dle jejich mínění potřeba zlepšit, aby měly větší šance s uplatněním na otevřeném trhu práce.

POUŽITÁ LITERATURA

Bartoňová, M., Pipeková, J. a Vítková, M.(ed.): *Integrace handicapovaných na trhu práce v mezinárodní dimenzi*, Vyd. 1., Brno: MSD spol. s s.r.o., 2005, ISBN 80-86633-31-4

Čadilová, V.: *Agrese u lidí s mentální retardací a autismem*/ Věra Čadilová, Hynek Jůn, Kateřina Thorová, Vyd. 1., - Praha: Portál, s.r.o., 2004, ISBN 978-80-7367-319-2

Gillberg, Ch. a Peeters, T.: - *Autismus-zdravotní a výchovné aspekty. Výchova a vzdělávání dětí s autismem* / Christopher Gillberg, Theo Peeters: z anglického originálu...přeložila Ing. Miroslava Jelínková, CSc./ Vyd. 1., - Praha: Portál, s. r. o, 1998, ISBN 80-7178-201-7. Název originálu: Autism, medical and educational aspects

Hrdlička, M. a Komárek, V.: *Dětský autismus*, Vyd. 1., Praha: Portál s.r.o., 2004, ISBN80-7178-813-9

Howlin, Patricia: *Autismus u dospívajících a dospělých: cesta k soběstačnosti* / Patricia Howlin; z anglického originálu...přeložila Miroslava Jelínková/ – Vyd.1. – Praha: Portál, 2005.- 296 s. Název originálu: Autism. ISBN 80-7367-041-0

Kolektiv autorů: *Jak vypracovat bakalářskou a diplomovou práci*/ Lucie Paulovčáková, Jaroslav Huk, Jarmila Klugerová, Tereza Vacínová, Dana Benešová, Vyd. 6., -Praha: UJAK, 2015, ISBN 978-80-745-106-5

Kratochvílová, J. a kol.: *Vzdělávání žáků se zdravotním postižením ve středních školách*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012, ISBN 978-80-87063-55-2

Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů ve znění desáté decennální revize MKN-10 (kapesní formát), Czech Edition Ústav zdravotních informací a statistiky, Praha 1992

Schopler, E., Mesibov, G. B.: *Autistické chování* / Eric Schopler, Gary B. Mesibov; /z angličtiny přeložila Miroslava Jelínková/, - Vyd. 1.- Praha: Portál, s. r. o., 1997, ISBN 80-7178-133-9

Thorová, K.: *Poruchy autistického spektra* / Kateřina Thorová, - Vyd. 1.-Praha: Portál, 2006, ISBN 80-7367-091-7

Valenta, M. a Müller. O.: *Psychopedie*. Vyd.1-, Praha: Parta, s. r. o. 2003, ISBN 80-7320-039-2

Veteška, J.: *Přehled andragogiky: úvod do vzdělávání a učení se dospělých* / Jaroslav Veteška. Vyd.1.- Praha: Portál, 2016, ISBN 978-80-262-1026-9

Vítková, M. (ed.): *Otázky speciálně pedagogického poradenství. Základy teorie, praxe*. Vyd. 1., 2004, MSD, spol. s. r. o., ISBN 80-86633-08-X

Seznam použitých internetových zdrojů

<https://www.chotounska.cz>

<https://www.souukrbu.cz>

<https://www.skolaseiferta.cz>

<https://www.trebesin.cz>

<https://www.zsnadvodovodem.cz>

<https://www.autismus-sceening.eu/ke-stazeni>

Vyhláška MŠMT 73/2005 Sb., §6 Obsah a náležitosti IVP dostupné na

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-73>

Zákon 395/1991 Sb. Zákon České národní rady O školských zařízeních dostupné na

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-395>

SEZNAM ZKRATEK

PAS Poruchy autistického spektra

SPC-Speciálně pedagogické centrum

PPP-Pedagogicko-psychologická poradna

IVP-Individuální vzdělávací plán

ŠVP-Školní vzdělávací program

APLA-Asociace pomáhající lidem s autismem

OSPOD-Oddělení sociálně-právní ochrany dětí

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1- Dotazník

Dotazník M-CHAT-RTM ©2009 Diana Robins, Deborah Fein & Marianne Barton

JMÉNO DÍTĚTE:

VĚK:

Datum vyplnění:

Prosíme, odpovězte na následující otázky podle toho, jak se Vaše dítě obvykle chová. Pokud se chování u dítěte objevilo ojediněle, ale obvykle se tak nechová, odpovězte Ne. Vyberte vždy 1 odpověď: ANO nebo NE

1. Pokud ukážete na něco na druhé straně místnosti, podívá se na to Vaše dítě? (např. ukážete na hračku nebo zvíře, podívá se dítě na tuto hračku nebo zvíře?) ANO NE
2. Měli jste někdy obavy, že Vaše dítě neslyší? ANO NE
3. Hraje si Vaše dítě předstíraně? Napodobuje při hře něco nebo někoho, nějakou činnost, předstírá něco? (např. napodobuje, že pije z prázdného hrníčku, dělá, že telefonuje nebo krmí panenku, plyšovou hračku?) ANO NE
4. Vylézá Vaše dítě rádo na předměty? (např. na nábytek, na prolézačky nebo schody) ANO NE
5. Dělá Vaše dítě neobvyklé pohyby prsty blízko svých očí? (např. pohybuje prsty nahoru a dolů blízko svých očí?) ANO NE
6. Ukazuje Vaše dítě jedním prstem (ukazováčkem), když něco chce nebo si tak požádá o pomoc? (např. ukáže svým ukazováčkem na jídlo nebo hračku, na kterou nedosáhne) ANO NE
7. Ukazuje jedním prstem na to, co ho zaujalo? (např. ukáže na letadlo na obloze nebo na velký nákladník na cestě?) ANO NE
8. Zajímá se Vaše dítě přiměřeně o jiné děti? (např. pozoruje druhé děti, usměje se na ně anebo jde k nim?) ANO NE
9. Přináší Vám Vaše dítě věci, aby Vám je ukázalo, pozvedne je, aby vám je ukázalo? Ne, aby si vyžádalo pomoc, ale aby se s Vámi podělilo o zážitek? (např. ukáže Vám kytičku, plyšovou hračku nebo autíčko?) ANO NE
10. Reaguje Vaše dítě na oslovení vlastním jménem? (např. podívá se, poví něco, vydá zvuk nebo se pozastaví ve své činnosti, když na něj zavoláte jménem?) ANO NE

11. Když se usmějete na své dítě, opětuje vám úsměv? ANO NE
12. Je vaše dítě přecitlivělé na běžné zvuky? (např. křičí nebo pláče kvůli nějakému hluku v domácnosti, jako je zvuk vysavače nebo hlučná hudba?) ANO NE
13. Chodí Vaše dítě? ANO NE
14. Dívá se Vám dítě do očí, když s ním mluvíte, hraje si s ním nebo ho oblékáte? ANO NE
15. Snaží se dítě napodobovat po Vás to, co děláte? (např. zamává pá-pá, zatleská nebo po Vás zopakuje legrační zvuk?) ANO NE
16. Otočíte-li hlavou, abyste se na něco podívali, otočí se Vaše dítě a rozhlédne se, aby vidělo, na co se díváte? ANO NE
17. Snaží se Vaše dítě, abyste se na ně dívali? (např. se na Vás podívá, abyste ho pochválili, anebo řekne „Podívej se“ nebo „Dívej se na mne“?) ANO NE
18. Rozumí dítě, když mu řeknete, aby něco udělalo? (např. neukážete-li prstem, porozumí slovům „Dej knihu na židli“ nebo „Dones mi tvoji přikrývku“?) ANO NE
19. Stane-li se něco nového, pohlédne dítě do Vaší tváře, aby zjistilo, co si o tom myslíte, jaký z toho máte pocit? (např. když uslyší zvláštní nebo směšný zvuk, vidí novou hračku, podívá se na Vás?) ANO NE
20. Má Vaše dítě rádo pohybové aktivity? (např. houpání nebo nadhazování na Vašich kolenou?) ANO NE

Příloha 2- Dotazník

Dotazník

1. Jste a) muž b) žena

2. Kolik Vám je let?
 - a) 18–30
 - b) 31–45
 - c) 45 a více

3. Jaké je vaše vzdělání?
 - a) Středoškolské
 - b) Vysokoškolské pedagogické
 - c) Vysokoškolské speciálně pedagogické
 - d) Vysokoškolské jiné, jaké.....

4. Vzděláváte ve vaší škole žáky/studenty s PAS?

ANO NE

5. Spolupracujete s rodiči žáka/studenta?

ANO (jak?)

NE

6. Myslíte si, že jsou vaši žáci po ukončení vzdělávání ve vaší škole schopni se dál
vzdělávat?

ANO (na jaké škole?)

NE

7. Pozorujete u svých žáků/studentů specifické zájmy?

ANO (jaké?)

NE

8. Pokud ano, lze jejich specifických zájmů využít při volbě povolání?

ANO NE

9. Pomáhá žákům s volbou povolání ve vaší škole třídní učitel nebo výchovný poradce?

ANO NE

10. Spolupracujete při hledání vhodného pracovního uplatnění žáků s PAS také se

SPC?

ANO NE

11. Úlevy a doporučení SPC jsou pro uchazeče o zaměstnání

a) výhodou, snadněji získá zaměstnání

b) spíš překážkou, uchazeč je okamžitě odmítnut

12. Jaké máte zkušenosti s hledáním vhodného uplatnění pro absolventy s PAS?

a) velmi dobré

b) dobré

c) špatné

13. Mají absolventi vaší školy s PAS dostatečnou motivaci získat a udržet si
zaměstnání?

ANO NE

14. Domníváte se, že při včasné diagnóze a aktivním vzdělávání od dětství je
zaměstnání osob s PAS na otevřeném trhu práce možné?

ANO NE

15. Spolupracujete s úřady práce při hledání zaměstnání pro osoby s PAS?

ANO NE

16. Spolupracujete i s jinými institucemi?

ANO (s jakými?)

NE

17. Domníváte se, že jsou zaměstnavatelé dostatečně informovaní o poruchách
autistického spektra a potížích, které lidé s PAS mají?

ANO NE

18. Souhlasíte s tím, že po podrobné instruktáži jsou osoby s PAS schopné
odvést stejně kvalitní práci jako osoby bez poruchy?

ANO NE

...

...

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Jaroslav Svoboda

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Profesní směřování osob s poruchami autistického spektra

Rok: 2021

Počet stran textu bez příloh: 44

Celkový počet stran příloh: 5

Počet titulů českých použitých zdrojů: 10

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 3

Počet internetových zdrojů: 8

Vedoucí práce: Mgr. Roman Vacho